

AUREL VIȘOVAN
cu concursul lui
GHEORGHE ANDREICA

DUMNEZEUL MEU,
DUMNEZEUL MEU,
PENTRU CE M-AI PĂRĂȘIT ?

Volumul II

(Reeducarea de la închisoarea Pitești)
EDIȚIA A II-a

*Mulțumim camaradului nostru
Aurel Vlad din New York pentru ajutorul dat în
publicarea prezentei lucrări.*

Aurel Vișovan

Gheorghe Andreica

Acolo unde teroarea a transformat clipa în veşnicie.

Acasă

Să fi trecut un secol, un mileniu, sau poate numai câteva ore sau secunde de la acel atât de întunecat și îndepărtat '48 ?

Mă regăseam în același loc din care am fost smuls atunci - plecare ce părea fără întoarcere - iar acum eram aici, ținând-o în brațe pe mama care nu se mai putea opri din plâns...

De data asta - plâns de fericire !

Nu-i venea să creadă că m-am întors. La fel și surorii mele, Viorica, ce era alături. . .

La întrebarea ce plutea în aer, dar n-o rostisem încă, Viorica, cu ochii în lacrimi, îmi spune :

Valerica e bine, la Cluj, studentă în ultimul an la filologie. Va trebui s-o anunțăm că te-ai întors ; îi dau telefon, tot trebuie să merg la birou. A mai fost pe la noi, chiar nu demult, cu bunătați pentru copii.

(Era vorba de logodnica mea, Valerica).

* * *

Sora mea a rămas singură cu trei copii mici, doi băieți gemeni de 4 ani și o fetiță de un an, când soțul ei, **preotul Ioan Bordaș** a fost arestat și condamnat ca legionar la 15 ani de închisoare.

Cu inima grea, că nu puteam să-i spun nimic despre el, nici măcar dacă mai trăiește sau nu, priveam spre copiii care așteptau de la mine să le spun ceva.

Băieții aveau aproape 14 ani. În mintea lor mai stăruia imaginea, confuză desigur, a tatălui lor, dar în ochii negri ai fetei citeam că nu și-l amintește deloc.

Ce mândru ar fi fost de ei ! I-a putut conduce în viață doar cu rugile fierbinți ce le înălța spre cer în fiecare zi și pe care nu le-a putut împiedeca nimic, nici om, nici gratii. . .

Tributul de suferință dat de familia mea, începând cu acel an de groază, cu greu ar putea fi imaginat.

Cu două luni înainte de arestarea mea, tatăl meu a făcut o boală galopantă de rinichi prin care Dumnezeu l-a scutit de a mai fi martor atâtor dureri . . .

* * *

"Ce slab sunteți, dragul mamei, și bolnav. Azi vă odihniți și mâine mergeți la doctor, faceți tratament și în curând o să vă întăriți !".

Abia atunci mi-am dat seama că mama mi se adresa cu "Dumneavoastră" și asta îmi sfâșia inima. Pentru dânsa eram o minune pe care o privea cu evlavie. Am cuprins-o în brațe și cu ochii în lacrimi am rugat-o să nu-mi mai vorbească așa, că mă pierd cu firea. Sunt tot copilul pe care cândva, demult, l-a ținut în brațe. Parcă nu putea înțelege, dar încetul cu încetul și-a revenit.

* * *

Nu am avut curajul să-i spun cât eram de bolnav . Sufeream cu ficatul și cu plămânii , cât despre sistemul nervos îmi lipsesc și acum cuvintele . . .

Iar mama continua să facă planuri. Imaginea ei mi-a rămas limpede și acum - în timp ce-mi pregătea patul, venea și mă cuprindea cu brațele-i firave să se convingă că n-am dispărut, că sunt aieva. . . și nu năluca din visele atâtor nopți de nesomn.

Un pat adevărat ! Cu pernă adevărată și plapuma. . . cu cearceafuri de bumbac îmbietoare la odihnă și la visare.

Rămas cu mine însumi, imaginea de sub pleoapele obosite se luminează brusc și crâmpoșile dinaintea arestării mele îmi fremătară în suflet.

Era chipul unei ființe deosebite (Valerica) pe care l-am purtat prin toate torențele vieții și de la care și spre care nu mi-a fost îngăduit să treacă nici un rând și nici o veste.

Întrebarea chinuitoare dacă aveam dreptul să sper mi-am pus-o adeseori. Răspunsul l-am primit mai repede decât mă așteptam.

A doua zi dimineață, eram deja treziți, cei mici pentru școală, cei mari pentru serviciu, când cineva bate la ușă. . .

În prag rămâne nemișcată, fără grai - și ea și noi toți - (era Valerica).

Venise cu primul tren.

Izbucnind în hohote de plâns mi se prăbușește în brațe după 9 ani și trei luni de la arestare.

Timpul nu mai avea dimensiuni. Prezentul era dominat de trecut.

. . ."Trebuie să mă reîntorc cu primul tren, am cursuri , în ianuarie sesiunea de examene. . . voi veni de Anul Nou și atunci vom face planuri de viitor. . ."

Am condus-o la gară, o aștepta un drum lung ; pe atunci distanța Sighet - Cluj se făcea în 12 ore.

Trenul a pornit încet, apoi mai repede, mai repede, dar roțile ce băteau ca inima au păstrat secretul evenimentelor ce mă așteptau, chiar dacă atunci doar le-am bănuit .

Picioarele de plumb abia mă ascultau. Casa mi se părea și mai departe, dar calea lungă în orașul slab luminat mă ajuta să-mi limpezesc gândurile înainte de a ajunge.

— "De Anul Nou voi reveni și atunci vom face planuri de viitor. . ." din toată fraza ultimul cuvânt îmi apărea într-un contur ireal.

. . .

La miliție.

Eram acasă de două zile.

Ordinul primit la plecarea din Jilava spunea fără echivoc ca a treia zi, deci la 48 de ore de la sosire, trebuie să mă prezint la miliție. Termenul de miliție suna mai puțin înfricoșător ca cel de securitate.

Au fost zilele acelea atât de pline de evenimente încât le voi descrie pe larg pentru a putea fi înțelese.

La prima oră mă adresez funcționarei de la biroul populației cu biletul de eliberare. Mă privește lung, plină de înțelegere :

-Dar la cei din vecini ați fost ?

— Nu. Mi s-a spus să mă prezint la miliție pentru buletin.

-Totuși, mergeți acolo mai întâi !

Dintr-odată, dimineața cețoasă de noiembrie deveni plumburie, iar ciocanele băteau ritmic în mintea mea. . .

- "Iarși ? "

În aceeași clădire , dar cu intrare separată, era sediul securității. . Ofițerului la care sunt condus îi spun același lucru.

- "Da, știm că ați fost eliberat, am fost anunțați, mergeți la miliție ca să vă dea un buletin de identitate, un buletin **provizoriu**.

Neîncrezător în rezolvarea atât de promptă și simplă, nu am dat importanță cuvântului **provizoriu**.

Cu câteva minute înainte eram convins că mă vor obliga să semnez te miri ce angajamente și mă pregăteam să rezist la orice șantaj, dar Dumnezeu m-a ferit de aceasta.

Reîntors la miliție mi se cere livretul militar.

La 21 de ani am fost recrutat la școala de ofițeri de aviație, pentru că aveam brevet de planorist categoria B.

"-Mergeți la comisariat și rezolvați problema" - a fost verdictul miliției.

Nu rețin cine era șeful comisariatului dar, i-am spus că nu se pune problema să fac armata deoarece sunt foarte bolnav.

"-Asta va stabili medicul nostru, dr. Moldovan Mihai. Este chiar aici.

În sfârșit, o rază de speranță în hățișul ultimelor ore.

Îl cunoșteam dinainte. Fusese medic militar în timpul războiului din Rusia la Batalionul 9 Vânători de Munte. Un om integru, de caracter și medic foarte bun. N-a ezitat să-și arate bucuria că mă vede din nou liber.

În privința livretului a găsit prompt soluția : să fac analizele hepatice, pentru că rezultatele se dau repede, apoi voi consulta ceilalți medici.

A doua zi, cum era de așteptat, la probele sangvine pentru ficat, reacția TAKA-TARA a fost foarte mare , așa că am intrat în posesia livretului. Scos din evidență pe motiv de boală.

După alte două zile intram în posesia buletinului - toată existența noastră fiind legată de această "identitate".

La plămâni mi s-a făcut urgent un pneumotorax. Oboseala atâtor zile o simțeam puternic.

Medicul neurolog, un specialist renumit în tot nordul Ardealului m-a consultat cu toată înțelegerea și diagnosticul l-a însoțit cu propunerea de a mă interna pentru un timp, deoarece medicamentele sunt foarte scumpe și nici nu se prea găsesc în afara spitalului.

Am ales tratamentul la domiciliu. Eram abia ieșit de după gratii și aș fi avut impresia că intru din nou.

"-Bine, cum dorești". . .și mi-a prescris tratamentul.

Mi-am făcut calculul că sistemul nervos trebuie să mi-l întăresc , hrană consistentă, dar respectând regimul pentru ficat mi-ar ajuta și plămâni , iar cu ajutorul lui Dumnezeu mi-ar permite să supraviețuiesc.

Cu aceste gânduri încurajatoare mă apropii de casă mai înseninat, iar mama îmi confirmă presupunerea că e mai bine să nu mă internez :

- "În privința banilor nu-ți face griji. Vom vinde o bucată de pământ și vom cumpăra orice medicament ai nevoie". (Eram în anul 1957 când vânzarea unui lot de pământ nu era interzisă prin lege).

. . .

Vizita camarazilor.

Auzind că m-am întors, m-au vizitat câțiva dintre camarazii de închisoare ca să-și exprime bucuria revederii. Nu mică mi-a fost emoția întâlnirii cu ei.

Mi-au povestit pe unde au trecut, prin câte au trecut, dar mai ales cum rând pe rând și-au întemeiat familia.

Ionică Motrea avea deja un băiat de care era mândru și m-a invitat să-l văd. I-am promis . . .

Îi regăseam aceiași, curajoși, optimiști.

Întrebând de ceilalți am aflat cu mare durere că doi dintre ei nu mai sunt . . .

Virag Ioan, tânărul notar, doar cu doi ani mai mare ca mine, a murit în infirmerie la închisoarea din Cluj, iar Găvriluț Coman, copilul de trupă cu sufletul de aur și voința de oțel, elev excelent la învățătură , s-a stins din viață în spitalul închisorii din Brașov.

Nu mă puteam regăsi, nu-mi puteam rosti cuvintele decât la gândul că ei sunt undeva sus, de unde vegheau asupra noastră. Prea eram strâns legați ca moartea să ne poată despărți.

Mi-am amintit versurile ce mi-au țâșnit din inimă cândva la închisoarea din Cluj, gândindu-mă la câte încercări sunt supuși acești copii :

"Trec prunci cuminți prin curtea toamnelor
pe sub aceleași sălcii , grele de-amintiri.
Aceleași frunze stranii, aceleași crengi subțiri
cad mute de durere-n calea lor. . .

Și-n stropii care cad și sânge e și apă.
Cine-a-implântat jungherul în salcia-copii ?
Trec prunci cuminți prin toamnele târzii
și-n ochii lor tristețile se-adapă

Dar foile din carte s-au scuturat în vânt,
-pe orice frunză-un cântec, pe orice strop un gând-
Însângerat amurgu-și moaie-n lacrimi geana. . .
Lăsați să vină pruncii, să-i lege toamnei rana".

* * *

O veste stranie.

Reîntors dintr-o plimbare făcută în împrejurimi, mama era îngândurată. Parcă voia să-mi spună ceva. . .

-Te-a căutat azi un milițist ; a zis că trebuie să mergi mâine dimineață la securitate.

O umbră îmi acoperi creierul și așa destul de labil. . .
Întrebări, întrebări . . . Încercam să mă încurajez singur că,
poate, este vorba de alte formalități în legătură cu buletinul.

Cu pași de plumb, a doua zi, mă apropiam de securitate.

Printre gândurile ce mă învolburau își făcea loc și întrebarea : "Oare mă voi mai reîntoarce ?".

Când erai chemat acolo, perspectivele nu puteau fi decât sumbre, iar consecințele grave.

Odată ajuns, sunt trimis la căpitanul Nagy, care îmi spune fără nici un fel de menajament, că Ministerul de Interne mi-a dat domiciliu obligatoriu pe 36 de luni în Bărăgan. "Drept pentru care vi se acordă 24 de ore pentru a vă prezenta la securitate cu bagajul, de unde veți fi însoțit până la Fetești". Totodată mi-a reținut buletinul.

Am simțit o stare de slăbiciune , capul mi se învârtea, se năruia totul în jurul meu. O singură consolare - slabă- : am ieșit totuși de pe poarta securității.

Ce să fac ? Să fug ? Unde ? Și de ce ? Nu mai eram condamnat !

Despre domiciliu obligatoriu auzisem la închisoare. Ba mai mult, știam că toți cei ce-și terminau pedeapsa la Aiud erau trimiși direct în domiciliu obligatoriu fără a mai putea trece pe acasă. Ori eu am ajuns acasă și mă întrebam cum a fost posibil ?

Probabil fiind eliberat de la Jilava, închisoare de tranzit mixtă, a fost o încurcătură și mi-au dat drumul acasă, fapt imposibil dacă ieșeam direct de la Aiud. Sau să fi fost o capcană pe care mi-o întindeau pentru a mă întâlni cu foștii mei camarazi ? Erau circumstanțe grave care ne-ar fi încriminat pentru a fi duși din nou la închisoare. . . ?

Mă apropiam încet de casă, cu groaza în suflet :

"Ce-i voi spune mamei ? Cum să o fac să înțeleagă că trebuie să plec din nou ?".

O voi convinge, totuși, că am fost norocos ajungând până acasă - alții plecau direct în domiciliu obligatoriu.

Mama, presimțind, mă aștepta cu ochii înspăimântați :

-"De ce te-au chemat, dragul mamei ?"

Precipitat îi explic că domiciliul obligatoriu este un loc în care nu ești închis. Te poți plimba liber, poți scrie și primi scrisori, vizitatori - omițând să-i spun pentru cât timp . . .

Mama mă privea ca înlemnită. Oare mă credea ?

"Vei putea veni la mine să stai cât vrei !

Biata mama , cu gâtul strâns de lacrimi, fără să mai poată plânge, nu mai zicea nimic.

O priveam cu durere ce nu o pot descrie, mai ales la gândul că, din cauza atâtor ani cât m-a plâns și-a pierdut complet vederea la un ochi. Dar câtă dragoste citeam în cel care i-a mai rămas !

. . .

Ultimul colac de salvare.

Un gând îmi trezi o licărire de speranță :

Oare pe baza faptului că sunt bolnav, o întoarcere în spital mi-ar putea amâna plecarea ?

Alerg mai întâi la medicul neurolog. Surprins că mă vede îmi adresează întrebarea :

-"Ați venit să vă internați ?"

-"Aș vrea, domnule doctor, dar situația s-a complicat. Azi am primit ordinul de plecare în Bărăgan , în domiciliu obligatoriu".

Doctorul - vizibil descumpănit și cu regret - îmi spune :

-"În această situație nu mai pot face nimic, sunt în imposibilitate de a vă ajuta. Dacă v-ați fi internat atunci, era cu totul altceva. . ."

Înfrânt alerg la secția t.b.c. unde se știa că sunt bolnav cu cavernă pulmonară - cu câteva zile înainte mi s-a făcut pneumotorax-

Repet rugămintea și aici.

Doctorul -foarte reticent- auzind că este vorba de un ordin al Ministerului de Interne, pe de o parte, pe de alta conștient de gravitatea bolii, a spus ceva ce n-am înțeles și mi-a făcut o radioscopie.

După aceea, în fața mea, a chemat securitatea expunându-le adevărata situație. Un schimb de replici l-au determinat să cedeze, spunând că sunt transportabil. Am citit în ochii lui frica. Nu putea face nimic. . . era vorba de securitate !

. . .

Cugetând, mă-ntorc acasă.

Căutam un punct de sprijin.

Entuziasmul că am scăpat din iadul Piteștiului, care m-a ajutat să trec mai ușor peste restul închisorii, dispăruse complet. Nici rugăciunile nu reușeau să-mi dea o rază de liniște, întrebându-mă mereu : "De ce, Doamne ?"

Am intrat în biserica romano-catolică din centrul orașului și gândul mă duce la cele aflate abia acasă :

-Biserica greco-catolică în care am fost botezat și crescut a fost interzisă prin lege, lăcașul de cult fiind atribuit bisericii ortodoxe.

(Erau comuniștii atât de mari ortodocși, mai ortodocși decât greco-catolicii ?).

Episcopii noștri au fost arestați și închiși chiar în închisoarea Sighet.

O parte din ei a murit aici.

Episcopul Suci, supranumit "episcopul tineretului", autorul cărții "Tinerețe și eroism" care a însuflețit și întărit o întreagă generație de tineri indiferent că erau greco-catolici sau ortodocși zace și acum - după patruzeci de ani - într-un mormânt necunoscut.

Această biserică luptătoare care a avut un rol atât de mare în făurirea României Mari din 1918 și a dat țării atâția oameni de valoare - era acum zăvorâtă !

Toți episcopii și o parte din cler, călugări și călugărițe, au fost închiși, instituțiile religioase greco-catolice pur și simplu desființate.

Doamne, prin câte încercări a trebuit să treacă acest popor !

* * *

Mama mă aștepta plângând, încercând să descifreze pe fața mea o rază de speranță.

- "Nu mai plânge, mamă" - o încurajam încurajându-mă pe mine totodată.

Vei veni la mine când vei vrea, dar trebuie să plec !

La gândul iernii de pe Bărăgan mi-am procurat haine de iarnă. Renumitul crivăț venit din răsărit se năpustea fioros asupra Câmpiei Române an de an . . . fără iertare.

La securitate mă aștepta nu un însoțitor, ci doi ! Eram prea periculos pentru unul singur - vezi Doamne ! - ca să nu fug ! E posibil să fi fost urmărit pas cu pas în tot acest timp.

* * *

Spre noul domiciliu.

În compartimentul de tren am fost flancat de cei doi însoțitori : plutonierul și sergentul. Oare ce or fi gândit ceilalți călători ?

Mă despărțeam de Sighet cu inima grea de negre presimțiri.

Pe o foaie de hârtie i-am scris Valericăi , încercând s-o încurajez, ca pe mama, dar că proiectele de Anul Nou s-au spulberat. . .

I-am scris și mamei tot ce cuvintele rostite în febra plecării nu au putut cuprinde.

Descriindu-i drumul, am subliniat că nu mai sunt în dubă, ci într-un compartiment obișnuit - omițând să-i scriu despre cei doi însoțitori.

Așa a trecut prima noapte.

Mi s-a dat voie să privesc pe geamul de pe culoar, dar orice pas făcut mai departe trebuia să-l anunț mai întâi . . .

La venirea zorilor, priveliștile din ce în ce mai clare mi-au împrăștiat gândurile sumbre. La București am schimbat trenul, iar a treia zi am ajuns la Fetești. Ultima parte a traseului în imensitatea albă a Bărăganului am străbătut-o la fel de tăcuți și eu și însoțitorii.

Securitatea se afla în Fetești-oraș la 4 km distanță de gară. Am găsit-o ușor . Plutonierul se prezentă la sediu în timp ce sergentul mă păzea .

Un ofițer îmi comunică pe un ton simplu că domiciliul obligatoriu mi s-a fixat în comuna Lățești pentru 36 de luni, iar până la sosirea unui camion mă pot plimba prin împrejurimi.

Gardienii mei au rămas stupefiați - ce ordine severe primiseră la plecare ! - și acum ei să mă lase liber și ei să se reîntoarcă la Sighet.

Lățeștiul era la 12 km de Fetești. Eu aveam voie să mă mișc pe o rază de 10 km. Deci cel mult până la Fetești-gară . Pentru oraș trebuia să cer avizul șefului de post din comună.

O bancă din apropiere îmi ținea loc de masă, când deodată apare unul din cei mai buni prieteni ai mei, Tase Berzescu !

Uimire, bucurie de nedescris !

Un rătăcit în dogoarea deșertului nu se bucură mai puțin când zărește oaza.

Tase venea direct de la Aiud, după expirarea pedepsei. Nu-i venea să creadă că eu am fost și pe acasă. Ba mai mult, amândoi mergeam la Lățești.

După câteva minute apare și părintele Gheorghe Pătrașcu, preot romano-catolic din Moldova, care era într-o situație similară, venind direct de la Gherla.

În jurul orașului Fetești erau mai multe comune populate cu oameni trimiși în domiciliu obligatoriu. Pe buletinele noastre a fost aplicat un DO mare. Securitatea putea fi liniștită. Cele două litere erau lanțurile ce mă țineau aproape de ea.

"Ei, și acum ce facem ?"

Lățești .

Camionul care ne-a dus de la Fetești-gară spre Lățești , ne-a lăsat în comuna Bordușani unde era un mare I.A.S. (Întreprindere agricolă de stat). De acolo 2 km pe jos. . .

Era deja seară când am zărit niște luminițe ici, colo. Era Lățeștiul.

În jurul nostru descifram, hai să zicem, niște căsuțe , dar care, în realitate erau niște bordeie acoperite cu stuf.

Erau înclinate, unele într-o parte, altele într-alta ca într-un desen naiv de copil. Erau făcute din chirpici (pământ amestecat cu paie). Prin unele geamuri se vedea licărind câte un opaiț.

Am aflat mai târziu că aceste bordeie fuseseră ridicate în 1950 de către "chiaburii" aruncați în plin câmp și care, după mai mulți ani, au fost lăsați să se întoarcă la casele lor.

"La care ușă să batem ?" Suntem prea mulți pentru un singur bordei. Hai să ne împărțim în două. . .

Eu și Tase Berzescu am luat-o spre unul mai arătos, iar părintele Pătrașcu spre altul.

Ne deschide un om în vârstă, cu trăsături distinse și care văzându-ne ne întrebă :

"Dar voi de unde veniți, fraților ? Desigur de la Aiud" - ne răspunde tot el poftindu-ne înlăuntru.

Ne-a spus că se numește Moise, că a fost tipograf la Lugoj (dacă nu mă-nșel) și a executat 10 ani de închisoare ca legionar. Era pe Bărăgan de un an.

În cămăruța din bordei își încropise două paturi, pe niște țaruși bătuți în pământ , o masă cu două scaune lucrate rudimentar, dar scaune.

Bunătatea sa firească se simți imediat :

"Puteți sta cu mine, aici, până veți găsi o căsuță în care să vă gospodăriți cât de cât.

După plecarea chiaburilor au rămas mai multe căsuțe goale, una mai strâmbă decât alta. La unele lipsesc ușile, la altele geamurile".

"Până una-alta, hai să facem o mămăligă și să sărbătorim întâlnirea !"

Culmea, domnul Moise avea și o capră ce-i dădea lapte. O ținea legată de căsuță . Adevărat gospodar !

A doua zi am aflat amănunte despre Lățești.

În afara deținuților politici care aveau domiciliu obligatoriu și care locuiau în bordeie, în partea opusă a satului existau două ulițe numite "ale basarabenilor". Erau refugiați din Basarabia, aduși în Bărăgan în regim de chiaburi și lăsați în mijlocul câmpiei ca să se descurce.

Aceștia erau cu familiile lor. Pământ fiind destul, li s-a dat câte o suprafață în folosință, dar fără drept de proprietate.

Au început să-și ridice căsuțe ceva mai bune. Adulții lucrau la I.A.S., copiii mergeau la școala din sat.

După ridicarea restricției de D.O. ei nu aveau unde să se ducă și au rămas în Lățești având voie să circule liber unde doresc.

Gospodăriile lor au început să capate o formă mai omenească.

În sat se mai afla o primărie și un secretar, o alimentară și un post de miliție unde trebuia să ne prezentăm săptămânal pentru a semna condica de prezență.

...

Personalitățile Lățeștiului

La sosirea mea în Lățești, printre figurile proeminente ale țării, foști deținuți, l-am găsit pe fostul ministru Ionel Pop, cel care semnase armistițiul cu U.R.S.S. în 1944 și pe profesorul universitar I.V.Georgescu, profesor de ebraică la facultatea de Teologie din București și care preluase catedra de la Gala Galaction.

I.V.Georgescu fusese comandant legionar pe țară în 1944-1945 și fiind descoperit a fost - pur și simplu - răpit de pe stradă de către ruși și dus într-un lagăr aproape de Cercul Polar, după care adus în țară la închisoarea Gherla și de acolo în Bărăgan.

L-am întâlnit pe Adrian Marino, mare om de cultură, fost asistent al lui George Călinescu .

Spre plăcuta mea surprindere aflu că în Lățești avea domiciliu obligatoriu doamna Lilica Codreanu, soția Căpitanului Corneliu Zelea Codreanu. Aceasta , sub presiunea terorii care se abătuse asupra ei, purta numele de Praporgescu.

S-a căsătorit cu colonelul Praporgescu, fiul eroului de pe Jiu din primul război mondial, crezând că prin schimbarea numelui va scăpa de neagra persecuție.

Colonelul locuia la București, nu avea domiciliu obligatoriu și venea din când în când să-i aducă doamnei Lilica alimente și cele necesare.

Doamna Lilica era o femeie deosebită, cultă, blândă, plăcută . Îi puteai citi pe chip suferințele îndurate mai mult de 20 de ani !

Avea pregătire didactică, era profesoară, drept pentru care a fost angajată ca *femeie de serviciu* la școala din localitate.

Peste drum de căsuța în care locuia doamna Codreanu se afla doamna Maria Antonescu, soția mareșalului Antonescu. La ea venea în mod regulat fostul șofer al mareșalului, care îi aducea de toate câte avea nevoie pe Bărăgan.

Dintre prieteni am găsit acolo pe Pop Romulus, fost student anul V la medicina din Cluj cu care am trecut prin focul "reeducării" de la Pitești.

Victor Terniceru , inginer, absolvent al politehnicii, Oargă Ioan, cu care deasemenea am trecut tortura din Pitești și atâția alții de care nu-mi mai amintesc.

...

În pensiune la domnul Moise.

Primul lucru ce l-am făcut după sosirea în Lățești a fost să scriu scrisori celor două ființe dragi pentru a le liniști, prezentându-le situația cât mai roz posibil.

Le-am scris că pe o rază de 10 km sunt liber, că locuiesc bine, că pot să-mi trimită pachet și că pot veni oricând la mine, că cele 36 de luni vor trece ușor comparativ cu cei 10 ani de închisoare.

Nu după multă vreme am primit pachet și bani de la mama, iar medicamente de la Valerica.

Era spre sfârșitul lui noiembrie. Se făcuse frig, iar starea sănătății mele, atât de precară, se înrăutățea.

Căsuțele erau fost prevăzute cu niște cuptoare, special construite pentru încălzitul cu paie, "combustibil" ce se găsea din belșug pe Bărăgan. Dar, până se încălzea cuptorul, ieșea mult fum, un fum de nu era chip să stai în casă !

Gătitul mâncării se făcea pe niște lămpi de petrol, numite petromax, care lăsau un miros specific.

Cei care puteau să muncească mergeau la I.A.S. Burdușani. Eu - însă - n-am putut merge la muncă.

Boala pulmonară a început să se agraveze, cea de ficat la fel . . . Explicabil - cu mâncarea pe care o puteam încropi în asemenea condiții.

Aveam o mare problemă : plămânul drept la care aveam caverna, trebuia supus la pneumotorax la interval de o lună - și se apropia termenul. Intervenția se făcea la spitalul din Fetești.

M-a însoțit prietenul meu Tase Berzescu, profesor de română la Lugoj care avea și el probleme pulmonare. A fost unul dintre cei mai grav bolnavi de la Aiud.

Am călătorit în spatele unui tractor, în picioare, ținându-ne de bara din spatele tractorului, pe un viscol teribil.

Drumul a fost îngrozitor. Crivățul ne biciuia cu vârtejuri de zăpadă . Un astfel de drum echivala cu o sinucidere. Luna următoare am recurs la altă soluție.

...

Crăciunul la Lățești.

Începuse să-mi fie greu, foarte greu. Colegii mei plecau dimineața la lucru, dar eu eram obligat să stau la pat, cu transpirația specifică bolii.

În cameră era rece. Foc nu îndrăzneau să fac din cauza fumului. Rămas singur, gândurile mă năpădeau. . .și nu erau deloc vesele.

În afara rugăciunii ce avea caracter permanent, doar faptul că nu mai eram la Pitești mă mai însenina și prin comparație - toată mizeria din jur părea reconfortantă.

Desigur că, în scrisorile ce le trimiteam, nu pomeneam adevărul, pentru a nu-i îndurera și mai mult pe cei dragi.

Se apropia Crăciunul ! Spre bucuria tuturor. Victor Terniceru făcuse rost de un brăduleț, nu știu de unde. L-am împodobit (mă întreb și acum cu ce ?), iar în seara de Crăciun am început să colindăm , când colinde de închisoare, când colinde de acasă.

Fiecare am primit de acasă câte un pachet substanțial, cu ocazia sărbătorilor. Pe masă, sub brăduleț, apăruse și țuica, ba chiar și vin adevărat de Târnave adus de prietenul Oargă.

Printre colindători a fost și profesorul I.V.Georgescu care ne-a sfătuit să fierbem țuica spre a o face mai gustoasă. L-am ascultat și a avut dreptate.

După atâtea Crăciunuri cu foamete și teroare, iată-ne la o masă îmbelșugată, unde am gustat și noi din mâncăruri alese și am băut vin pe îndestulate. Totuși lipsa familiei, a celor dragi, o simțeam cu toții. . .

Datorită faptului că părintele Pătrașcu și-a amenajat o capelă într-o casă mai bună, am putut participa și la slujbele religioase de sărbători.

Credincioșii din parohia lui din Moldova îl vizitau, aducându-i cele necesare cultului ; i-au adus chiar și un armoniu și o statuie a sfântului Anton. . .

Mai erau în comună două călugărițe și un călugăr, toți greco-catolici de prin regiunea Clujului. Ei îngrijeau capela unde puteam asculta liturghia în fiecare zi. Mica noastră biserică era plină.

. . .

Un tratament medical deosebit.

După Anul Nou, împreună cu Tase Berzescu și cu Ion Oargă, ne-am mutat la Victor Terniceru. Avea două camere pe care Victor, inginer fiind, le-a aranjat cât de cât.

Mă simțeam rău - scuipam sânge. Îmi făceam singur injecții cu streptomycină, dar nu era suficient. Trebuia să fac și pneumotoraxul. Deplasarea la Fetești, la spital, era imposibilă în condițiile iernii de acolo.

Atunci mi-a venit o idee salvatoare :

În sat se afla un colonel medic militar din Brașov, căruia i-am expus planul meu. . . Întrucât nu avea aparatul necesar, să încerce să-mi introducă serul între pleure cu ajutorul unei seringi mari de spălat urechile. Auzisem eu că prin Siberia s-a mai recurs la acest procedeu.

La început, doctorul a rămas descumpănit, dar văzând starea în care mă aflam, neexistând alternativă, a promis că va încerca, dar existau câteva piedici.

În primul rând, când se introduce acul, trebuie să știe exact când se află vârful acului între pleure, altfel riscam o embolie. . .

L-am încurajat spunând că am experiența necesară după doi ani de pneumotorax :

-"Voi simți momentul exact când vârful acului trece prin prima pleură și vă voi opri ca să nu o atingă pe a doua".

Al doilea factor ce trebuia respectat : aerul introdus între pleure trebuia filtrat, dar neavând nici o posibilitate de filtrare, mi-am asumat riscul.

După un consult amănunțit a cedat insistențelor mele.

Nu fără emoții a luat siringa în mână, în timp ce eu - cu atenția încordată - urmăream mersul acului. Când am simțit prima opintire am zis :

-"Stop ! Puteți introduce aerul".

După fiecare doză de aer introdus între pleure, aerul rămânea în plămân, până am simțit că este suficient.

Era mare pericol să lucrezi fără aparat - dacă era prea mare presiunea exista posibilitatea ca plămânul sau pleura să pleznească.

Când a terminat, de pe fruntea doctorului curgeau valuri de sudoare, dar era și el mulțumit de reușita ineditului tratament.

Cu toate acestea starea sănătății mele rămânea precară. Plămânii cereau o alimentație abundentă, dar ficatul, după cele trei hepatite anterioare, necesita un regim foarte sobru.

De ce trei hepatite ?!

Prima dată a fost o hepatită infecțioasă la Baia-Sprie, care era să-mi fie fatală, dar peste care s-a suprapus miracolul revenirii din coșmarul Piteștiului.

După un timp mi se produce caverna la plămâni. Pe vremea aceea se făcea tratament cu un antibiotic T.B.Z-om, care fiind dăunător ficatului, mi-a revenit hepatita. Agravându-se situația pulmonară, iar se recurgea la T.B.Z-om.

Numai Dumnezeu știe cum am scăpat de aceste antagonisme și numai El le-a putut împăca.

Crivățul.

Spre sfârșitul lui ianuarie s-a deslănțuit Crivățul .

Era ceva de nedescris.

Bătea din față și zăpada o troienea în spatele casei. Aveai impresia că din moment în moment zbori și tu în aer cu casă cu tot.

Trei zile la rând nu am putut ieși din casă din cauza viscolului care nu șuiera, ci urla. Se întunecase totul în jur, nu

se mai vedea nimic. Panica ne-a cuprins pe toți, nu atât din cauza viscolului, cât din cauza șubrezeniei casei.

Aveam impresia că nu se va mai termina niciodată.

Stihiile dezlănțuite ne răpeau și ultima mare bucurie ce ne mai lega de restul lumii : venirea poștei.

Oare bănuiau cei dragi cum trăim aici ? Dar mai bine să nu știe. . .

După zile și săptămâni , primele raze de primăvară transformară câmpia albă încă în feerie de basm.

. . .

Pe albele, stranii zăpezi, nimb de foc
Ard zorile limpezi corole.
Se acordă-n ode celeste viole
Pe-ntins portativ de cristale în joc.
Sunt zorile limpezi ce-au nins feeria ?
Ori chipul Fecioarei Maria ?

Mereu sub tensiune.

În luna martie primesc o telegramă prin care sunt anunțat că mi s-au expediat 200 de lei. M-am mirat, bucurându-mă de ei, dar nu-mi puteam explica. . .(doar cu câteva zile mai înainte mai primisem exact aceeași sumă) .

La vreo zece zile îmi spune factorul poștal că sunt chemat la poșta din Făcăieni - o comună vecină.

Înghețasem. . .

La Făcăieni era și postul de securitate.

Au mai dispărut câțiva de pe Bărăgan , chemați pe diverse motive și nu s-au mai întors.

Și prietenii cu care locuiam bănuiau că ar putea fi o capcană.

Mă și vedeam din nou arestat și dus la securitate. Dar pentru ce ?

Deși vremea se mai încălzise, m-am îmbrăcat cât mai gros posibil în așteptarea inevitabilului. . .

În căruță, alături de poștaş, îmi treceau prin minte cele mai negre gânduri :

"Oare ce vor iarăși de la mine ? Mă așteaptă din nou securitatea, anchete, bătăi, teroare ?

Sechelele de la Pitești funcționau perfect !

La poștă mi se spune să aștept până vine domnul diriginte.

Chiar și așteptarea era o regulă tipic securistă. Priveam hăituit în toate părțile, să-i văd când apar. . .

Dirigintele (care la început mi s-a părut că-i securist) după primele cuvinte m-a liniștit puțin :

"Ați primit de la Sighet suma de 200 de lei care din eroare v-a fost achitată de două ori . Prima dată a fost considerată mandat telegrafic, ceea ce nu era. Când a venit mandatul, banii vi s-au dat din nou. . .Casiera e pasibilă de pedeapsă".

Eu, care eram pregătit pentru drum lung, aveam banii la mine, așa că i-am restituit pe loc spre marea bucurie a casieritei.

Drumul înapoi până la Lățești , circa 8 km, i-am făcut cântând și fluierând, dar și meditând la psihoza fricii care s-a creat printre noi cei oropsiți de regimul de teroare comunist.

. . .

Nostalgia.

Bolnav fiind, nu puteam merge la lucru ca ceilalți. Rămâneam acasă cu mine însumi și cu sumbrele mele gânduri. Zilele erau lungi, prea lungi.

Uneori mă plimbam pe malul Dunării, de fapt era brațul Borcea.

Privind la ciulinii nebunatici ce jucau sarabande pe întinsul nesfârșit al Bărăganului, mi-aminteam ce sugestiv i-a descris Panait Istrati.

Repetam rugăciunea rozariului rostind cuvintele cât mai rar, ca să dureze cât mai mult, spre a nu rămâne cu propriile gânduri.

Cu două mii de ani înainte, cam tot prin aceste locuri, un mare exilat - Ovidiu - își cânta în versuri sfâșietoare durerea și dorul.

Una este să fii singur între dealuri, între munți pe care totuși îi simți aproape, pe care privirile îți urcă domol spre cer și alta este să fii singur într-o câmpie fără margini, în care realizezi singurătatea în toată drama ei.

Întrebări după întrebări ce nu-și găseau răspuns. Mă apăsa continuu dorul de cei dragi și nu înțelegeam de ce atâta suferință.

Versurile lui Arghezi , dintr-un psalm foarte cunoscut, le repetam adeseori ca o rugă :

"Tare sunt singur, Doamne, și pieziș !
Copac pribeag uitat în câmpie,
Cu fruct amar și cu frunziș
[epos și aspru-n îndârjire vie.

...

De-a fi-nflorit numai cu focuri sfinte
Și de-a rodi metale doar, pătruns
De grelele porunci și-nvățăminte,
Poate că, Doamne, mi-este deajuns.

În rostul meu Tu m-ai lăsat uitării
Și mă muncesc din rădăcini și sânger.

Trimite, Doamne, semnul împăcării ,
Din când în când , câte un pui de înger,

Să bată alb din aripă la lună,
Să-mi dea din nou povața Ta cea bună.

. . . după care mă simțeam mai mângâiat în
copleșitoarea-mi singurătate .

* * *

Întrebări fără răspuns continuate, până când, într-o zi,
i le-am spus părintelui Pătrașcu - despre care am aflat mai
târziu că era superiorul franciscanilor din România.

Mi-a răspuns printr-o istorioară din viața sfintei Tereza
cea Mică de Lisieux, care vorbind cu Iisus, îl întreba cu toată
inocența ei de copil :

"Doamne, de ce prietenii Tăi suferă mai mult decât
alții ?".

Iisus îi răspunde :

"Pentru că așa îmi tratez prietenii. . ." La care, mica
Tereza, cu toată candoarea și sinceritatea, parcă dojenindu-L :

"Rău, Doamne, de aceea ai atât de puțini prieteni !".

Răscolit de aceste cuvinte m-am întrebat :

"Puteam eu să mă socotesc printre prietenii lui Iisus, El
care este finalitatea luptei noastre ?".

Totul a căpătat un sens mai clar și dătător de noi forțe
îm bogățite săptămânal prin predicile ce le ținea în capela din
Lățești.

Caii lui Suditu.

Viața din sat era înviorată din când în când de diverse evenimente, care ne mai descreșteau frunțile.

Pâinea ni se aducea de la Fetești de către un basarabean numit Suditu, cu o căruță ce trecea ca vântul cu caii la trap sau la galop într-un nor de praf ce mă mira că nu-i sufoca.

Și erau caii lui Suditu atât de slabi că nu înțelegeam cum pot sta în picioare, dar să mai și meargă în galop.

Într-o zi, plimbându-mă cu bunul meu prieten Pop Romulus, fost student la medicină, i-am zis :

- "Romi, cum îți explici tu că aceste fantome de cai, de slabi ce sunt, pot merge în galop ?".

- "E simplu. Acești cai dacă stau, pică !".

Sărmanul Romi ! Mi-l aminteam de la închisoarea din Pitești unde era atât de slab, mai slab decât roibii lui Suditu.

Când eram scoși la plimbare, nici nu putea să se miște, ci stătea rezemat de zidul închisorii.

...

O duioasă poveste de dragoste.

Odată, întâlnindu-l în sat pe Romi, îmi spune :

- "Am primit o scrisoare de la Cluj. Parcă-i scrisă de o călugăriță. Ce crezi de asta ?

- "Citește-o !".

Era scrisă în termeni foarte religioși de o tânără cu numele Tereza, care îl încuraja făcând trimiteri la viețile sfinților.

Explicația a primit-o de la mama lui, o femeie foarte evlavioasă :

- "Aici la Cluj fac parte dintr-un cerc de femei evlavioase mai în vârstă, dar și mai tinere. Le-am vorbit despre tine, fiul meu, despre anii de închisoare, prin câte ai trecut și acum te afli în domiciliu obligatoriu în pustietatea Bărăganului.

Tereza, fiica unui preot greco-catolic de lângă Cluj, este cea mai tânără din acest grup și a fost foarte impresionată de situația ta. Mi-a cerut voie să-ți scrie".

Astfel s-a înfiripat corespondența între Tereza și Romi și pe nesimțite o duioasă poveste de dragoste.

După câțva timp, cu implicitul schimb de fotografii, Tereza s-a hotărât să împartă viața cu Romi pe Bărăgan. Ea îi destăinuie mamei lui Romi hotărârea pe care o socotea inspirată de protectorii ei cerești, iar aceasta i-o transmite cu bucurie fiului său.

Tereza era o fată frumoasă, chiar foarte frumoasă.

Romi, în al noulea cer, vine la mine cu scrisoarea :

- "Ce zici de asta, Aurel ? Uite ce veste primesc și ce fată frumoasă este Tereza ! Cât despre sufletul ei, mi-am dat seama din scrisori".

În scrisoare se mai preciza că-l vor anunța printr-o telegramă despre data sosirii la gara din Fetești.

Într-o zi, fiind în centrul satului, în așteptarea poștei, vine vestea :

"O telegramă pentru Pop Romulus !".

Romi fiind plecat la lucru, preiau eu telegrama și citesc :

"Sosim la data de . . . mama și Tereza".

Îl găsesc lucrând la casa fostului ministru Ionel Pop - cel care a semnat armistițiul cu URSS în septembrie 1944. Îi tencuia casa cu argilă și era stropit din creștet până-n tălpi .

Îi strig de departe :

- "Romi, telegrama, sosesc !".

La această veste sare Romi și mă îmbrățișează ,
făcându-mă aidoma lui.

Deodată îl văd neliniștit :

- "Măi Aurică, mai este o mare problemă !"

- "Care ?"

- "Tereza mă știe după fotografia de acasă, când eram
tânăr, frumos și cu păr bogat. Ce o să zică acum când mă va
vedea cu așa frumusețe de chelie ?".

...

În calitate de naș mare.

...

Și s-au căsătorit . Eu le-am fost naș.

Căsătoria a emoționat toată colonia de vitregiți ai
soartei.

Tereza s-a obișnuit repede cu viața pe Bărăgan. Având
pregătire de cosmeticiană mai câștiga câte un ban pentru
diverse servicii solicitate. Romi muncea la I.A.S.

Într-o zi, trecând pe la ei, o găsesc pe Tereza -
cosmeticiana - plină de noroi, lipind peretele casei care se
crăpase. Romi nu era acasă.

Tereza face o pauză și stăm de vorbă. Întreb cum o duc,
la care ea îmi răspunde puțin amărâtă, îngrijorată :

- "Bine, Iisus e cu noi și vom trece și peste asta. Numai
că banii sunt puțini. Vrem totuși să ne încropim o gospodărie..
Necazul este că Romi fumează și nu ieșim cu banii. Învață-mă
ce să fac ? Cum să-l dezvăț ?

Trebuia să-i dau un sfat, doar le eram naș ! Stau și mă
gândesc ce-i de făcut și-mi veni o idee genială :

- "Tereza, e simplu, spune-i că te apuci și tu de fumat".

Tereza zâmbi și-mi promise :

- "Așa voi face ".

...

De atunci Romi dădea tuturor următoarea explicație :
". . . dacă fumam amândoi rămâneam fără nici un ban în casă,
dar groaza de a o vedea pe Tereza cu țigara în gură m-a
convins. Soluția era una singură".

Și Romi n-a mai fumat.

Tase Berzescu.

L-am întâlnit prima dată în spitalul închisorii Aiud. Era grav bolnav pulmonar. Studiase teologia, dar l-au prins vremurile vitrege și s-a retras în munți, făcând parte din mișcarea de rezistență din Munții Banatului.

Berzescu, inginerul Dragon și cu mine eram considerați cei mai puternic afectați de această boală.

Tase nu mai locuia la domnul Moise. Și-a aranjat singur o casuță. Normal. Era căsătorit și aștepta vizita soției.

Într-o bună zi, aflându-mă pe ulița satului, văd că se apropie de mine o doamnă cu două geamantane grele, ce mă întrebă unde îl poate găsi pe Tase Berzescu.

-"Tase ?"

-"Da", răspunde ea cu voce tremurândă.

-"Dumneavoastră trebuie să fiți doamna Maria, soția lui !

-"Cum ați ghicit ?", mă întrebă mirată.

-"Cum să nu ghicesc, doamnă, după câte mi-a vorbit de dumneavoastră ?! Veniți cu mine, vă conduc cu cea mai mare plăcere. Îmi faceți și mie o bucurie. . ."

Dar ce o să zică Tase când o să o vadă ! . . .

I-am luat un geamantan și-mi trece prin minte să fac o glumă :

-"Doamnă Maria, rămâneți puțin mai în urmă. Eu merg înainte să-l pregătesc .

Cum intru în casă cu geamantanul, Tase se uită la mine nedumerit. Mă schimbasem la față, nu știam să joc teatru.

- "Măi Tase, m-am certat cu Victor Terniceru. Nu mai vreau să stau cu el. Am venit la tine " .

Eram credibil, aveam geamantanul în mână.

Tase nu știa ce să creadă, mă cunoștea că nu eram certăreț , dar fiind bolnav, bănuia că-mi face rău toată situația.

Când să deschidă gura, apare Maria în ușă.

Scena care a urmat nu poate fi descrisă. Trecuseră 10 ani de când nu s-au mai văzut. Lacrimi, bucurie nestăvilită ! Maria, care era o femeie mărunțică, pe fața căreia până acum câteva clipe puteai citi frumusețe, blândețe, dar mai ales suferință amalgamată între ele, era transfigurată de fericire. La fel și Tase. Apoi am râs de farsa făcută .

- "Măi Aurel, măi, chiar că m-am speriat știind cât de rău îți face ție o simplă ceartă" .

Făcea aluzie la întâmplări din Aiud, când gardienii strigând la noi, temperatura mi se ridica la 39 de grade și peste câteodată. Acestea l-au determinat pe doctorul Bogățeanu, medicul Ministerului de Interne al spitalului, să le spună gardienilor :

- "Dacă din cauza voastră li se mai ridică temperatura și trebuie alte medicamente, vă pun să le plătiți !" .

...

O rază de speranță.

Poșta, poșta pe care o așteptam zilnic, îmi aduse o veste care mă învioră brusc. Valerica spera să vină de Paști pentru două zile. Avea sesiune de examene și nu putea sta mai mult.

Sosește într-adevăr, încărcată cu alimente, cu medicamente. Toți prietenii s-au bucurat pentru mine, împreună cu noi.

Cele două zile au trecut alternând între bucurii și tăceri grele. Viitorul era atât de confuz . . . se estompa ca o pădure deasă prin care nu puteam întrezări nimic. Totul era provizorat . . . neliniștile pluteau în aer.

Am cerut ajutorul părintelui Pătrașcu , să ne binecuvinteze, ca să putem suporta mai ușor cele ce ne așteptau.

Și a plecat.

O altă scrisoare îmi anunța sosirea mamei care, la cei 60 de ani ai ei, se încumeta să facă un asemenea drum.

. . .

După seceriș.

Venise vremea secerișului în Bărăgan .

În jurul Lățeștiului , un lan imens de grâu, de care nu te puteai apropia din cauza soarelui care dogora reflectat de auriul spicelor.

Pentru noi, din zona de deal sau de munte, era greu de imaginat atâta căldură .

Sub acest aspect Bărăganul era un pământ binecuvântat pentru pâinea oamenilor.

Treieratul cu combine n-a durat decât câteva zile. Dar, în urma lor puteai merge cu sacul să aduni grâul împrăștiat pe miriște.

Probabil că mecanicii aveau o anumită suprafață ca normă, pe care parcurgând-o în viteză, o bună parte din grâu rămânea pe teren. . . Ca să nu mai vorbim despre paie, care trebuia balotate, dar pe care le găseam vrașițe, spre bucuria noastră.

Le adunam cu spor pentru încălzirea cuptorului, dar, și pentru umplerea saltelelor în loc de puf.

Am găsit și eu o căsuță aproximativ verticală, dar care cerea multe reparații.

...

Șerpii.

Încercând să astup ceva găuri din pereți, observ în praful de jos, pe lut, o dără șerpuită.

Erau mulți șerpi în zonă, șerpi de casă și probabil unul și-a găsit adăpost în cuptorul din viitoarea mea căsuță . Cu un băț am încercat să-l alung, dar nu mai era acolo. Am aprins chiar niște paie în cuptor. . .

Până ce n-am fost sigur că nu mai este nici un șarpe în casa mea, am intrat tot cu groază în interiorul ei.

Se știe că șerpii de casă nu sunt periculoși. Cu toate acestea numai gândul c-ai putea să-i vezi îți inspira sila și teama.

Îmi amintesc acum de Marcel Petrișor, pe care l-am întâlnit după câțiva ani în Zarcă Aiudului, care ne povestea cum dormea în cameră cu un șarpe. Petrișor îl îngrijea, îl hrănea , iar șarpele se plimba nestingherit ca la el acasă, chiar și peste patul lui.

Groaznic, greu de imaginat !

Mă uitam la acest om blând, care în celula de la Zarcă ne ținea adevărate dizertații filozofice, întrebându-mă cum se putea apropia de aceste lighioane grețoase. Ba mai mult, prindea și vipere după un procedeu special, le storcea veninul, după care le dădea drumul. Veninul colectat îl vindea la farmacie, având astfel o sursă de venit necesară vieții de student.

Într-o zi, la Lățești, dintr-o căsuță aud un strigăt disperat de femeie :

- "Șarpe ! Șarpe !"

Mă reped într-acolo.

În spatele casei, un șarpe încolăcit -destul de mare - stătea în bătaia soarelui. Probabil era năucit de arșița zilei, deoarece femeia arunca cu pietre în el, dar șarpele rămânea neclintit.

Am aruncat și eu câteva pietre. . . în cele din urmă l-am nimerit. Am văzut cum a lăsat capul în pământ.

Atunci mi s-a făcut milă de el. În fond ce rău făcuse bietul șarpe ca să moară așa lovit cu pietre, fără să riposteze ?

. . .

Căsuța mea.

În așteptarea mamei, lucram la căsuță încercând să o fac cât mai plăcută, mai locuibilă.

Ferestrele și ușile nu se închideau, dar le-am reparat. Ba mai mult, m-am hotărât să văruiesc pereții spre a o face mai luminoasă cu lutul de pe jos.

Operația am dus-o la bun sfârșit cu o . . . perie de pantofi. Trebuia, însă, trasată și o linie de-a lungul pereților sub tavan. Cineva mi-a dat o idee : să folosesc periuța de dinți.

Pornind de la un punct, am început să trag linia cât se poate de drept. Când însă ajung la punctul de plecare eram cu o palmă sub el.

N-am avut nevoie de scară, deoarece atingeam plafonul cu mâna.

În ce privește soliditatea construcției, sprijinindu-mă o dată de canatul ușii, casa a început să se clatine.

Căsuța era acoperită cu stuf. Deci foarte vulnerabilă atât iarna pe viscol cât și vara pe secetă.

O căsuță din vecini a luat foc.

Niște copii ștregari au legat de coada unei pisici o cutie cu petrol și i-au dat foc. Pisica speriată a luat-o la fugă oprindu-se direct pe acoperișul casei. . .

Și totuși într-o asemenea căsuță , ce pentru mine era un "palat", am găzduit-o și pe mama și pe Valerica.

Mama a rămas două săptămâni, îngrijindu-mă ca o mamă : îmi gătea, spăla, mă încuraja.

Eu, care mai înainte eram atât de singur, iată-mă înconjurat de dragostea celor două ființe atât de deosebite. Nu știau ce să-mi mai dea, ce să mai facă pentru ca să mă simt cât mai bine.

Mi-amintesc că mergeam cu mama la capelă ; a fost de-a dreptul cucerită de părintele Pătrașcu și de evlavia enoriașilor săi.

. . .

La plecare, până la gara Fetești am condus-o cu căruța lui Suditu.

Tot acolo mergea și doamna Maria mareșal Antonescu.

Eu stăteam în față cu Suditu, iar în spate doamnele. Ce mândri erau caili lui Suditu, transportând cele două personalități diametral opuse !

Ce ironie a soartei : soția fostului conducător al statului alături de mama !

Tot atunci Valerica a făcut cerere la Fetești să i se aprobe să predea ca învățătoare la școala din sat - era diploma ei de bază.

Deși era absolventă a facultății de filologie din Cluj, nu i s-a aprobat.

. . .

Se apropia toamna și nori negri se conturau la orizont.

. . .

Închisoare sau domiciliu obligatoriu ?

Încercând să fac o paralelă între cele două forme de izolare, constat că paralela nu mai este . . . paralelă. De multe ori mi se părea că exilul este mai greu de suportat.

În închisoare libertatea era ceva straniu foarte îndepărtat, în domiciliu obligatoriu era sub ochii tăi, dar nu te puteai atinge de ea. Raza de mișcare era 10 km și cuprindea trei așezări omenești, câmpia Bărăganului și câteva cărări pe malul Borcei.

Puteai vedea trenurile care sosesc și pleacă, chiar și trenul ce pleca spre casă, dar nu puteam urca într-un tren. La Fetești în oraș era un cinematograf, dar nu aveam voie să ne apropiem de el.

Orice depășire a razei de 10 km însemna închisoare.

În magazinele de la gară vedeam fel de fel de lucruri îmbietoare, pe care nu le puteam cumpăra din lipsă de bani.

În închisoare, hrana - oricât de mizerabilă ar fi fost - era asigurată.

În domiciliu obligatoriu - fie că erai un întreținut al familiei, ceea ce era penibil și dureros pentru un bărbat de peste 30 de ani - fie că trebuia să muncești (ceea ce eu nu eram în stare) în condiții foarte grele și cu salarii mici.

Când nu aveam de lucru la IAS oamenii lucrau la spart betoane în gară.

Îmi amintesc că în acea vară toridă din 1958, unii au lucrat la prepararea și întinderea bitumului încins pe autostrada Fetești-Constanța. aceasta, bineînțeles, doar cu aprobarea securității.

Aici singurătatea era la ea acasă și era sfâșietoare. . .

Sigur că nimeni nu prefera închisoarea cu asprul ei regim de supraveghere și pedepse, cu lipsa oricărei lecturi, cu

absența totală a corespondenței, dar până la adevărata libertate era cale lungă !

Dă-mi să beau !

În partea din spre Borcea a satului, exista o singură fântână, foarte adâncă, de vreo 30 de metri. Era greu de scos apa, de aceea - pentru spălat - o aduceam din Dunăre, iar din fântână doar pentru masă și băut .

La începutul lui septembrie, scoteam o găleată cu greu, când în dreptul meu se opri un camion cu milițieni însetați după un drum lung. Mi-au cerut să le dau apă să bea. . .

Nu puteam bănuî atunci că milițienii aceștia se îndreptau spre o țintă precisă și ne pregăteau lagărul de la "9 Culme", unde peste vreo două săptămâni vom fi duși unii dintre noi.

Pluteau în aer multe semne de neliniște.

Din când în când prin Lățești veneau indivizi ciudați - probabil de la Ministerul de Interne. Chemau pe câte unul să-l întrebe cum se simte, care sunt condițiile în D.O.. De obicei nu-și spuneau numele.

Într-o zi are loc un dialog inedit. Fiind chemat la discuții domnul Moise - tipograful din Lugoj - intră în camera unde era ofițerul decis să afle numele individului. . . Îi întinde mâna recomandându-se :

- "Moise. Cu cine am onoarea ?"

Luat prin surprindere acesta îi zise :

— "Maior Miorin" (dacă acesta era într-adevăr numele lui).

Aceste vizite din partea M.A.I. - aparent inofensive - ne-au pus pe gânduri. Unii chiar bănuiau că ne vor aresta din nou. Dar de ce ?!

Pe plan internațional erau câteva evenimente, dar când este liniște absolută pe întreg globul ? Să ne aresteze pentru că între China și Taiwan se ascute disputa ?

O vorbă de duh lansată de domnul Victor Medrea - fost șef de protocol în anii 1940-1941 - circula printre noi :

"Au lansat chinezii o bombă în Taiwan și a explodat în România".

Glumele noastre aveau un gust amar. În apropiere era un aeroport militar ; zilnic vedeam turboreactoare trecând spre răsărit.

Un zvon nemaipomenit, dar dorit de toată suflarea românească : trupele sovietice vor părăsi România. Speranțele noastre creșteau.

Și totuși, la 29 august, când Romi Pop a fost chemat la Fetești la securitate, soția lui a fost îngrozită. Se va întoarce oare ?

S-a întors - totuși - spre seară, abătut și speriat.

...

La începutul lunii septembrie a venit un împletitor de coșuri din Lățești .

Pe malul brațului Borcea era foarte multă răchită , materie primă necesară confecționării coșurilor ce se putea valorifica. Ba mai mult, meșterul își căuta ucenici, considerând că nu e ceva greu.

M-am angajat și eu să învăț, dar eram atât de "talentat" încât coșul meu nu voia deloc să ia forma voită de meșter.

Pentru un coș se plătea câte 5 lei și lucram câte o zi întregă pe unul.

Când - însfârșit - am reușit să împletesc un coș cât de cât acceptabil și să încasez cei 5 lei binemeritați, satul a fost înconjurat de securitate și armată și ne-au arestat din nou.

Au fost ridicați toți legionarii - numai legionarii.

Îmbarcați în camioane spre o destinație necunoscută, pe care am aflat-o abia atunci când am ajuns în lagărul "9 Culme".

După un drum lung, în care am trecut și Dunărea cu bacul pe la Vadu-oii, spre seară am ajuns.

Era 19 septembrie 1958.

Toată ziua ne-am întrebat - încotro ? - renunțând să mai întrebăm de ce ?

Mă gândeam chiar că ar fi mai bine să ne ducă în Rusia, în Siberia la Cercul Polar sau oriunde în lume, numai în România nu !

Se spărsese în mine icoana României . . .

Atât de bruscă a fost arestarea noastră, atât de năucit eram, încât nu mă mai gândeam la ce am lăsat în urmă.

Era cu noi și doamnelor Moise - tipograful - care a muncit cu sânge toată vara în gospodăria lui. Toamna puteai vedea în jurul casei lui o recoltă bogată și variată.

Cineva l-a întrebat de ce se ostenește atât, când în orice moment ar putea fi ridicat din nou.

- "Este adevărat. Dar ce se vor bucura cei ce vor veni în urma mea. . . "

Lagărul " 9 Culme ".

Aspectul era deprimant. Barăci rămase de pe vremea canalului Dunăre-Marea Neagră, acea operă faraonică întreruptă cu 4-5 ani înainte și care, dacă s-ar fi terminat ar fi reușit să ducă Marea Neagră în Dunăre și nu invers.

Un peisaj sinistru.

În jurul barăcilor părăsite era plin de milițieni - poate și cei ce mi-au cerut apă, însetați de drum.

Toți strigau la noi, urlau chiar, de parcă eram urgia pământului .

În mijlocul lagărului, o groapă largă și adâncă ne-a himnotizat privirile. Avea 2-300 metri pătrați și cam 2 metri adâncime.

Întreg grupul nostru a fost străbătut de același fior :

"Ne vor împușca și ne vor arunca în groapa dinainte pregătită" .

Probabil asta a și fost inițial intenția lor. Ba chiar doream să fie cât mai scurtă așteptarea, să se termine odată cu totul.

În barăcile lungi și friguroase, am fost tunși la zero, îmbrăcați în zeghe ; nici unul nu mai semăna cu cel de ieri.

În curând vântul de toamnă ne-a pătruns până la oase, mai ales pe cei bolnavi.

Ne-au dat și mantale de zeghe, dar nu ne-au ajuns la toți. Printre cei fără noroc am fost și eu.

Scoși la plimbare din când în când, am încercat să înlocuiesc mantaua cu pătura pe care mi-am pus-o în spate, dar m-a observat gardianul.

Ordinul suna răstit :

-"Dă jos pătura ! N-ai voie s-o porți ".

Refuzând să o dau jos, m-a amenințat cu carcera.

Doar la cuvântul "carceră" te îngrozeai. Pericolul era de moarte, dar nu-mi păsa . . .

Carcerele erau așezate în bătaia vântului și deținuții pedepsiți erau introduși în ele dezbrăcați și desculți.

Conflictul dintre mine și gardian a fost observat de profesorul universitar I. V. Georgescu, cel care a fost răpit de ruși și aruncat în lagăr dincolo de Cercul Polar. De la Lățești a fost adus și el la "9 Culme".

Dându-și seama în ce pericol mă aflam, certându-mă cu un gardian imbecil, s-a dezbrăcat de mantaua lui de zeghe și mi-a dat-o mie. Știa cât sunt de bolnav.

Am încercat să-l refuz pentru a nu-l expune pe el la frig, dar a fost atât de categoric că n-am putut face nimic.

Așa am scăpat de amenințarea cu carcera din care n-aș fi avut nici o șansă să scap viu.

Comandantul lagărului "9 Culme" era căpitanul Ioanițescu. Îl cunoșteam de la Aiud și nu m-am bucurat de loc să-l văd în calitate de comandant.

Cu un an înainte, când am fost transportat de la Aiud la Jilava în procesul Munteanu într-o carceră din duba auto, mi s-a făcut rău și la o oprire am căzut jos pe marginea șoselei.

Deși știa că sunt bolnav, căpitanul Ioanițescu mi-a luat medicamentele, le-a trântit la pământ, spărgând sticlucă cu cizma de asfalt.

Era un om îngust la minte și hain la suflet. Un om de care trebuia să te ferești, ocolindu-l cât mai departe posibil. Era capabil de cele mai sadice crime. . .

Reglementări draconice.

La câteva zile de la sosirea în lagăr ni s-a comunicat că avem statutul de "internat politic" pe o perioadă de 36 de luni. Timpul de pedeapsă era exprimat în luni, pentru a nu se confunda cu deținuții politici care presupuneau o condamnare penală.

Condițiile din lagăr erau așa de bine reglementate că toți foștii bolnavi s-au îmbolnăvit din nou.

Exista și o așa-zisă infirmerie unde se aplicau niște măsuri draconice.

Eram obligați să mâncăm ciorba în clocot și repede, știind că bolnavilor de plămâni le făcea rău - aceasta putându-le provoca hemoptizii.

Pneumotorax nu se putea face, neexistând aparatură.

Din grija "paternă" pentru noi cei internați, dimineața primeam o bucățică de marmeladă pe care trebuia s-o înghițim dintr-odată, altfel ne-o confisca. Încercând s-o păstrăm pentru mai târziu, o lipeam sub bancă.

Așa înțelegeau tovarășii să dea asistență medicală celor bolnavi.

În infirmeria "9 Culme" mi-am întâlnit vechi camarazi de suferință : Vasile Alupei din Bacău , Oniga Dumitru, poet bucovinean din Stupca lui Ciprian Porumbescu, Tase Berzescu din Lugoj și mulți alții.

Eram printre cei mai bolnavi. Se zvonea că, întrucât nu aveam condamnări penale, cei grav bolnavi vor fi puși în libertate.

Când a venit gardianul și mi-a spus să-mi fac bagajul, toți prietenii s-au bucurat, îmbrățișându-mă , că plec acasă. Ba chiar și gardianul mi-a dat să înțeleg că voi fi eliberat.

Prea încrezător nu eram, totuși mă străbătea o rază de speranță.

Eram de șase luni în lagăr cu un regim de izolare totală ca în închisoare ; nu știam nimic de acasă și nici ei de mine de când am plecat din Lățești.

La drum spre poarta lagărului, gardianul ce mă însoțea mi-a confirmat încă odată că voi fi pus în libertate pe motiv de boală, dar dincolo de poartă mă aștepta o dubă . . .

...

Spre necunoscut.

- "Urcă în dubă !"

- "De ce în dubă, dacă sunt eliberat ?!"

- "Doar până la Constanța unde ți se fac formele de eliberare".

Și astfel mă trezesc în carcera din dubă, împreună cu un țăran , de la care aflu că face parte din lotul "Arsenescu" și care, mai realist fiind, era convins că suntem duși la securitate pentru anchetă. Faptul că acest țăran nici măcar nu era bolnav, m-a trezit și pe mine la realitate.

Drumul pe care mergeam era altul decât cel spre casă . .

În gara Constanța ne aștepta o dubă-tren .

- "Oare unde și de ce ? Ce mai vor de la mine ?".

Eram sleit de boală, oboseală și o spaimă de necunoscut.

. . .

Ajuns la Jilava m-au închis într-o improvizație de lemn murdară din care la intrarea mea a ieșit un șobolan enorm.

Încercând să iau legătura cu cel din încăperea vecină, vorbeam cu o voce joasă să nu mă audă alții. În momentul acela apare gardianul și-mi trânteste o palmă de era să mă doboare . . . După lovitură se uită atent la mine și eu la el. L-am recunoscut. Era același gardian care mi-a deschis poarta închisorii când am fost pus în libertate în noiembrie 1957.

Mă privește nedumerit :

- "Te-au adus din nou ?!"

Am aflat mai târziu că cel din lotul "Arsenescu" cu care am venit de la "9 Culme" a fost rejudecat și condamnat la moarte, dar nu știu dacă a fost executat.

Cei rămași în lagăr au fost duși și ei pe rând la anchete și condamnați. Astfel dispărea categoria de "internat politic",

care deși avea regim de închisoare, nu avea nici o justificare juridică . . . Căutau astfel să-și asigure o așa-zisă legalitate.

Din nou spre necunoscut.

Nu reușesc să-mi amintesc cât am stat la Jilava - desigur până aveam asigurat un vagon-dubă cu care să fiu dus.

Spre sfârșitul lui aprilie 1959, mă văd într-o carceră sufocant de strâmtă, unde nu-mi puteam nici măcar întinde picioarele. Era încă un semn că sunt tratat ca foarte periculos.

De obicei deplasarea între două închisori se făcea în încăperea mare a dubei împreună cu ceilalți deținuți politici, dar izolarea aceasta mă frământa cumplit.

Mă tortura gândul unde mă duc, de ce, ce mai vor de la mine ?

Nu mai era nimic de stors de la mine, dar "specialiștii" de la securitate puteau inventa orice și asta era groaznic.

Ciocanele din creier interferau cu zgomotul ritmat al roților de tren.

Trebuie să fie o înscenare ! Cele câteva zile petrecute acasă puteau fi prilej pentru a mă acuza chiar și de un complot care urma "să zguduie statul din temelii" . . .

Variante perfide, obsesive, pentru că nu știai cum să te aperi ! Când era vorba de făcut rău, imaginația anchetatorilor nu cunoștea margini.

Nu-mi trecea însă prin minte ca tinerii din lotul meu din 1948 ar putea fi și ei arestați. Îi știam liberi de mult timp și asta mă liniștea oarecum.

Că securitatea avea ceva cu mine personal, urma să aflu în curând.

Ca să împiedic gândurile de a mă tortura mereu,
repetam fără întrerupere rugile cele mai fierbinți.

Era mai bine să mor ! Toate prin câte am trecut erau
peste măsură.

"O, Iisuse-al meu, iartă-ne păcatele,
Scutește-ne de focul iadului,
Du în cer toate sufletele,
Dar mai ales acelea care au
Mai mare nevoie de îndurarea Ta !"
. . .Aici eu eram, fără îndoială, printre ei !

Prin satu-n care m-am născut.

O deschidere mică printre gratii îmi permitea să citesc
numele gărilor prin care treceam.

Într-o dimineață - surpriză ! Citesc clar "Sărmășag" .
Era o comună din județul Sălaj unde în urmă cu 33 de ani a
avut loc evenimentul venirii mele pe lume.

N-am copilărit acolo, deoarece tatăl meu a fost curând
transferat în altă localitate, Andrid.

De atunci, refugiul și peregrinările chinuitoare m-au
făcut să ocolesc satul în care m-am născut . . .Și totuși un
sentiment ciudat de duiosie mi-a inundat sufletul.

. . .

Ce mai faci, cucule ?

În sfârșit, trenul se oprește și-mi dau seama că am ajuns
la Satu-Mare, deci, eram doar la 100 de km de casă și totuși cât
de departe.

Închisoarea o cunoșteam din prima perioadă. Ca și atunci, celula în care sunt închis singur mă primește cu un puternic miros de D.D.T..

Închisoarea din Satu-Mare era și anticamera securității din Baia-Mare, deci, iar anchete.

Gândurile mi-l readuc pe [urcanu în prim plan a cărui amenințare "pentru tine am ceva cu totul deosebit !" era imposibil să mi-o scot din minte. Dăinuia ca un răget neîntrerupt de fiară feroce . . .

Gardienii se obișnuiseră să mă vadă tot singur în celulă, iar dimineața la deschidere îmi ziceau :

"Ce mai faci, cucule ?"

"Deschiderea" era termenul oficial pentru numărătoarea deținuților și dura un minut sau două, după care ușa rămânea închisă până seara la "închidere", când procedeul se repeta.

În timpul zilei se mai deschidea ușa doar când erai dus la anchetă sau pentru scosul tinetelor.

Gamela (cu zeama de prânz) era strecurată printr-o ușiță de lângă zăvor , atât cât intra gamela, ca să nu putem vedea nici chipul gardianului, care oricum era (bun sau rău), era totuși un chip de om.

. . .

La securitatea din Baia-Mare.

Într-o mașină-dubă, de data asta fără lanțuri la picioare, ajung la Baia-Mare, dus direct la securitate și tot singur în celulă.

Deși eram îngrozit de ce avea să urmeze, cel puțin voi afla ce vor de la mine. Dar n-a fost să fie așa.

Mult experimentata securitate mai avea o metodă rafinată de distrugere a omului : metoda de a te ține în tensiune crescândă prin așteptare îndelungată.

Au trecut zile și săptămâni și nu m-a întreat nimeni nimic.

Am ajuns eu să doresc să fiu scos la anchetă. Așteptarea era un coșmar ce creștea, luând proporții apocaliptice.

"Ce vor de la mine ?" era întrebarea ce mi-o puneam obsesiv.

În sfârșit, sunt scos din celulă, mi se pun ochelari negri - ca să nu văd pe unde calc - și dus în altă încăpere unde mi se scot ochelarii.

În mijlocul camerei văd un birou la care stătea un individ ce mă fixa cu o figură gravă.

Mi se adresează cu "domnule Vișovan" (ca să vezi unde stătea politetea !).

- "Domnule Vișovan, după ce v-am dat drumul ați început reorganizarea. . .

- "Poftim ?" - Credeam că nu am auzit bine. La surprinderea mea, replică imediat :

- "Nu încercați să negați, întrucât cei cu care ați fost arestat prima dată sunt și ei aici și avem *probe zdrobitoare* împotriva dumneavoastră !"

- "Dar, domnule anchetator, ceea ce îmi spuneți e cu totul imposibil. În răstimp de câteva zile de așa-zisă "libertate" și să fi avut timpul fizic să mă ocup de așa ceva, n-aș fi putut-o face - doar știți bine cât eram de bolnav. Pot să dovedesc fiecare minut unde am fost și ce am făcut.

Îmi dădeam seama că e vorba de o înscenare diabolică pe de o parte, iar pe de alta eram sigur că nici unul din camarazii mei nu puteau să declare asemenea lucruri.

S-a dovedit a fi - însă - o dramatică excepție.
Anchetatorul îmi întinde niște foi de hârtie :
-"Citiți-le !"

. . .Subsemnatul Vasile Dunca declar următoarele :
"Numitul Aurel Vișovan, imediat după ce a fost pus în libertate, a mers la locul unde era îngropat drapelul Frăției de Cruce, l-a dezgropat și l-a sărutat și ne-a convocat pe toți la el. Ne-a vorbit despre necesitatea reorganizării și continuării luptei împotriva comunismului. . .

-"Dar, domnule anchetator, e ceva cu totul și cu totul ireal. În cele câteva zile cât m-ați lăsat acasă, m-am perindat când la medici, când la analize.

Sufeream de tuberculoză pulmonară. Am făcut pneumotorax. Am avut hepatită infecțioasă și mi-am făcut analizele, mi-am procurat medicamente. . .

Cum puteam să fac eu ceea ce declară respectivul ?!"

Mi-am dat seama că trebuie să fi fost o adevărată tragedie cu Vasile Dunca, dacă a putut să semneze o asemenea declarație.

Îl știam un băiat sensibil, bun, corect. . . drept pentru care nu am recunoscut ca autentică declarația și am cerut o confruntare directă.

Când a fost introdus în camera de anchetă, aproape că nu l-am recunoscut.

Era pământiu la față, încovoiat, își plimba privirile spre podea sau spre colțul camerei, ocolindu-mă.

Fără să cer vreo permisiune i-am zis :

-"Tu ai declarat acestea ? Cum e cu putință ?"

Nu mi-a răspuns nimic, iar anchetatorul mă opri brusc :

- "Eu sunt cel care conduce ancheta !"

Chiar sub coordonarea de către anchetator, am reușit să demontez punct cu punct fiecare acuză din declarație.

Se vedea clar că cel care o semnase era terorizat și nu a contrazis nimic din tot ce am spus eu . . . La care anchetatorul, pornit pe una și bună, zise :

- "NU le-ați făcut voi acum, ci în prima perioadă de închisoare, când cu "Rapsodia Maramureșului". . . Negați că ați compus-o, domnule Vișovan ?"

- "Nu, asta nu neg !"

- "Vedeți ? Numai rapsodia aceasta vă poate aduce o condamnare pe viață".

"Voi ați primit prima dată condamnări prea mici. În închisoare v-ați dovedit intransigenți, așa că nu vă putem lăsa în libertate. . . Sunteți un grav pericol pentru statul nostru comunist.

Anchetatorul tot repeta că am primit pedepse prea mici. Nu le-am primit atunci mai mari, le vom primi acum !

Am aflat mai târziu ce s-a întâmplat. Declarația a fost ticluită de securitate și semnată de Vasile Dunca, după ce prin metode arhicunoscute i-au speculat anumite slăbiciuni.

Era un tânăr sensibil, plăpând și bolnăvicios. Își întemeiase o familie. În momentul în care i s-a născut fetița (primul copil), securitatea a început să facă presiuni asupra lui. Să-l convingă că ceilalți din vechea formație sunt niște "bandiți" care reprezintă un mare pericol pentru țară. Dacă el colaborează cu securitatea, semnând o declarație (cea de mai sus), va scăpa de arestare și va rămâne liber cu fetița lui.

Știau anchetatorii să fie foarte convingători !

Prins pe punctul acesta atât de sensibil. . . a cedat și a semnat declarația.

Repet, la confruntarea cu mine n-a mai recunoscut nimic. A păstrat o mușenie totală.

Dar "cărțile au fost aruncate" . . . camarazii mei arestați, iar anchetatorii porniți pe fel de fel de invenții ca să motiveze arestarea noastră.

Rearestarea noastră avea - în cele din urmă - o singură motivație :

Odată cu plecarea trupelor sovietice din țara noastră, pentru mai multă siguranță, regimul comunist a hotărât : pe toți opozanții politici cunoscuți să-i bage cu orice preț la închisoare, atât de șubredă era legitimitatea lor în fruntea țării.

. . . Îar nouă ni se argumenta că am primit condamnări prea mici față de cât eram de periculoși.

Curg lacrimi din inima-mi zdrobită.

Reîntors în celulă m-am întrebat cu nemângâiată durere

:

Pe unde ți-s, toamnă, iar pruncii ?

Spune-mi unde ți-s ?

Lăsat-ai iar vântul să-i zboare departe, departe ?

Dar frunzele tale agale cin` să le poarte ?

Poemele tale de aur, comoara-ți de vis.

Pe unde ți-s, toamnă, iar pruncii ?

Spune-mi, pe unde ți-s ?

Iar, toamnă, pe drumuri și tot tu de vină

Ori n-am pus destule balsamuri

Pe sânu-ți străpuns ?

Ori cupele pline de lacrimi

N-au fost de ajuns ?

Haină ești, toamnă, haină, haină !

Și iar . . . câte toamne pustii, cine știe ?
Și iar . . . câte cupe s-or umple pe rând
De lacrimi, de ceață, și-amurguri plângând,
Și câtă tristețe povestea va scrie ?!
Toamnă pustie, toamnă pustie, adună-ți copiii,
Adună-i din vânt !

Victimele înscenării.

Din spusele anchetatorului am aflat numele celor arestați din nou :

Nistor Man
Costică Radu
Gheorghe Andreica
Vasile Dunca
Nelu Dunca
Gicu Bulacu
Ștefan Deac
Ionică Motrea.

Deci, jumătate din grupul meu arestat în 1948. Pe lângă aceștia, câțiva din grupul "Popșa".

Ștefan Minică
Ion Hotea
Ion Dunca "Bărbosu"
Ion Bogdan
Ștefan Coman.

Tot atunci l-au arestat și pe părintele Hotico Vasile și încă doi tineri care nu mai fuseseră arestați până acum :

Ghiță Nan din Cuhea (actualul Bogdan-Vodă)
Ticală Ilie din Dragomirești.

Culmea era că, deși mulți dintre ei locuiau în comune și sate diferite, cunoscându-se mai mult sau mai puțin, securitatea ne-a înscenat procesul legându-ne în aceeași plasă.

Povestea cu "reorganizarea" pe care aș fi făcut-o în cele câteva zile de stat acasă n-a ținut, pentru că Vasile Dunca n-a confirmat declarația la confruntare.

Anchetatorii, totuși, nu au renunțat. Au pescuit orice altceva care la ora respectivă era pasibil de condamnare.

De exemplu : ne-au încredințat pentru faptul că, atunci când ne soseau pachetele - asta în primele luni la Sighet și la Cluj, înainte de proces - le împărțeam între noi frățeste. Or pentru securitate asta însemna neaparat activitate legionară.

Pe mine - în special - mă acuzau de acea "Rapsodie a Maramureșului" incendiară . . . pe care nu puteam să o neg.

Incendiară, recunosc. . . și care începe așa :

În cântecul tulnicului

Munții Maramureșului

Gem,

Slugile rele se tem,

Frunza se scutură,

Pâraiele murmură. . .

E semn de furtună

Cu țurțură.

Munții Maramureșului gem.

Blestem de potop și de pară

Pe toate năpârcile

Ce-au năvălit în țară ;

Pe toate domniile

Cu sufletul de fiară.

. . .

etc, etc. . .

Trebuie să recunosc că au avut ecou în sufletele celor închiși și s-a răspândit repede prin închisori, așa că a ajuns și la urechile securității.

Din punct de vedere muzical nu era o rapsodie, ci mai mult un poem. Cum de a fost botezată "Rapsodia Maramureșului" nici eu nu mai știu.

Altă încredințare era faptul că am cântat în grup romanța "Vânt de seară, vânt de seară" pe versurile poetului Radu Gyr.

Lectura cărții "Protocoalele înțelepților Sionului" - în prelucrarea lui Ion Moța - a fost un alt cap de acuzare.

Din toate acestea au reușit să înceneze, după ani de anchete, un proces de mari proporții.

Au întrebuițat toate sofismele posibile ca să construiască acest edificiu al minciunii.

Pentru judecarea acestui proces s-a deplasat la Baia-Mare întreg completul de judecată a Tribunalului Militar din Cluj.

Cu toate încercările noastre de a aduce lucrurile la normal, la realitate, am fost condamnați între 15 și 25 de ani închisoare.

Eu eram în frunte cu 25 de ani muncă silnică.

În ce privește apărarea, avocații din oficiu sau avocații angajați de familii, au fost cu toții de acord cu rechizitoriul procurorului.

În derularea ședinței de la proces un freamăt emoționant a produs intrarea în sala de judecată a familiilor celor din boxă, dar mai ales soția lui Costică Radu cu cei doi gemeni în brațe, un băiat și o fetiță de vreo 2-3 anișori.

După terminarea ședinței de judecată ne-au permis să stăm de vorbă cu familia . . . câteva minute !

. . .

Recursul.

În cursul anului 1961 - vara - s-a judecat recursul și din nou Tribunalul Militar Cluj, dar cu un alt complet de judecată, s-a deplasat la Satu-Mare.

Din desfășurarea procesului am observat că se renunțase la acele mari învinuiri de "Complot" și alte "reorganizări" , reținându-se doar câteva capete de acuzare care-l priveau pe fiecare personal, fără o inculpare colectivă.

Procesul a decurs liniștit, iar avocații - alții decât prima dată - și-au susținut cu mai mult curaj pledoariile.

De exemplu, la acuzația de a fi mâncat împreună pachetele primite în 1948-1949, catalogate ca activitate legionară, avocatul s-a adresat completului, zicând :

- "Tovarăși, noi când am fost studenți și primeam pachete de acasă, nu le mâncam împreună ? Asta înseamnă că am fost legionari ?".

Sau la acuzația cu romanța "Vânt de seară, vânt de seară" : - "Care din generația dinaintea noastră nu cunoștea și nu fredona această frumoasă romanță ? Ce caracter politic are acest cântec ?".

- "Da, dar această romanță a fost scrisă de comandantul legionar Radu Gyr !" bâigui procurorul.

. . .

Sentințele au fost pronunțate cu condamnări mai mici ; mie mi s-au dat 18 ani muncă silnică, dar prin redimensionarea primei condamnări de 10 ani și prin computare. . . Asta

însemna că în anul 1961 aveam deja 13 ani de închisoare executată și-mi mai rămâneau încă 5 ani.

Sigur că nu mi-am făcut nici o iluzie, după cum nici primirea celor 25 de ani nu m-au înspăimântat.

Dacă la primul proces, din 1961, toate condamnările erau de peste 15 ani, acum după recurs erau între "achitat" și 7-8 ani, cu excepția mea.

Semnificativ pentru justiția română de atunci este cazul lui Ionică Motrea, care deși a fost achitat, a făcut aproape 3 ani închisoare și a mai fost reținut chiar și după pronunțarea recursului.

...

Această situație, de a fi supus acelorași restricții ca și cei condamnați deși ești achitat, crea mari suferințe, mult mai mari, prin adăugarea nesiguranței, obsedat tot timpul de întrebarea : "Ce nume urmăresc organele de securitate ?" Era o tortură în plus față de ceilalți camarazi, care știau că trebuie să execute o perioadă de detenție.

Lăsând la o parte faptul - ceea ce atunci nu era cunoscut- că după ispășirea pedepsei nu erai pus în libertate, ci erai trimis în lagăr sau în domiciliu obligatoriu.

Aceasta era injusta justiție comunistă !

La raportul procurorului.

Reîntorsul la securitate, după proces, spre marea noastră bucurie, ne-am regăsit în aceeași celulă, de data asta mai încăpătoare.

Împreună fiind am uitat de condamnările recent pronunțate și care pentru noi, parcă nu mai contau, convinși că vom fi închiși cât va dăinui comunismul. Am reușit chiar, în ciuda tuturor mizeriilor, să ne simțim bine.

Dar bucuria a fost de scurtă durată.

Pe mine m-au despărțit de ei, repartizându-mă cu un ungun din localitate.

Am început din nou să mă simt rău, mi s-a redeschis leziunea la plămâni , scuipam sânge și datorită febrei sufeream îngrozitor de sete.

În repetate rânduri am cerut să mi se dea ceai în locul mâncării pe care n-o puteam consuma. În zadar. . .

Atunci am cerut să fiu scos la procuror pentru a cere de la acesta aprobarea unei asistențe medicale minime.

În mod normal administrația era obligată să mă scoată la raportul procurorului, la cerere.

În așteptarea lui trec zile după zile, când deodată gardianul deschide ușa și-mi spune să-l urmez; dar nu oricum !

Îmi pune ochelari negri pe ochi și ajung într-un birou unde mă aștepta un ofițer, probabil ofițerul politic al închisorii.

"Ce-or mai fi vrând de la mine ?". . . Nu mai suportam să fiu anchetat.

. . .

Spre mirarea mea îmi pune câteva întrebări banale : prin ce închisori am trecut ? Să-i povestesc despre Jilava. . . Cum arăta închisoarea ? Dacă era frig, umezeală. . . Era chiar sub pământ ?

Complet derutat, nu înțelegeam ce urmărește.

După o jumătate de oră de discuții complet fără rost, cheamă gardianul, îi șoptește ceva, după care sunt dus înapoi cum am venit, tot cu ochelari negri la ochi.

"Ce-o fi vrut de la mine ?". . . Misterul s-a lămurit curând .

Aflu de la colegul meu de celulă că, în absența mea, a avut loc vizita procurorului la a cărui audiență am cerut să fiu scos.

Deci toată mascarada a avut drept scop să nu pot lua legătura cu procurorul.

. . .Aceasta era doar o mostră de "legalitate" în justiția română a anilor `60.

...

O măsură diabolică dictată de securitate.

Văzând că mi se refuză orice ajutor medical și că grija permanentă a securității, prin administrația închisorii, îmi pregătește o moarte înceată și naturală, m-am hotărât să recurg la greva foamei.

L-am anunțat pe gardian că de a doua zi refuz mâncarea

Nu cred că au trecut două ore și ușa se deschide din nou :

-"Fă-ți bagajul și urmează-mă !".

Mi-am dat seama că e vorba de o nouă mișelie. Diabolica minte a conducerii comuniste a plănuit la rezeala să împuște mai mulți iepuri cu un singur foc.

Ceilalți tineri, condamnați o dată cu mine, erau înghesuți într-o celulă mică, în partea opusă a celularului.

Știind că sunt grav bolnav și am dese hemoptizii, crezând că sunt și contagios, au plănuit distrugerea mea concomitent cu a celorlalți.

M-au mutat în celulă cu ei, cu intenția clară de a mă termina. În acea celulă îmi lipsea total aerul pentru a supraviețui.

Numai că Dumnezeu a vrut altfel. . .

Ajuns în mijlocul lor, o explozie de bucurie a făcut să dispară zidurile închisorii. O veselie ce nu poate fi descrisă. O adevărată reînviere. Eram din nou împreună !

Uitaserăm cu toții că aveam peste 30 de ani. Ne simțeam și ne manifestam ca în urmă cu 14 ani, la vârsta adolescenței.

Eu eram mai rezervat din cauza bolii, dar ceilalți, luându-mă pe sus, m-au convins că dacă Dumnezeu ne-a dat această bucurie, înseamnă că așa-i bine.

Imediat mi-au eliberat cel mai bun pat dintre cele suprapuse, la nivelul doi, exact sub geam, ca să am cât mai mult aer și ei s-au înghesuit cum au putut pe celelalte șase paturi suprapuse pe trei nivele.

Și iată că s-a produs un adevărat miracol !

În condiții de supraaglomerație și aer viciat, am început să mă simt mai bine și nici ei nu s-au îmbolnăvit.

Apropos de minuni, care nu au fost puține în viața mea .
Îmi amintesc un episod din timpul cât lucram la mina din Baia Sprie :

Era în al treilea an de când , de la Gherla, am fost dus la minele de plumb din Maramureș.

Coboram cu un vagonet plin cu minereu de plumb pe o pantă. Trebuia să frânez vagonetul tot timpul, ca să nu ia viteză prea mare și să nu deraieze.

În aceleași condiții, cam la un minut diferență, trebuia să coboare un alt vagonet după mine.

Ajuns la destinație, după un timp, mă ajunge însoțitorul de la al doilea vagonet, palid la față, transpirat, foarte speriat :

- "Aurel !", îmi spune gâfâind prietenul meu. "Ai scăpat printr-o minune de la moarte !"

Ce se întâmplase ? La un minut după mine a pornit și el cu vagonetul plin, cu frâna pusă. Nu știu cum, s-a împiedecat, a căzut și i s-a stins lampa. Vagonetul a luat-o singur la vale cu viteză din ce în ce mai mare, ca pe orice plan înclinat. În mod inevitabil, vagonetul care nu era frânat urma să mă ajungă și să mă strivească de vagonetul meu.

Ce mână de înger a frânat vagonetul prietenului meu de nu m-a ajuns și s-a oprit la câțiva metri de mine . . . las cititorul să gândească . . .

Dintre ai noștri lipseau trei : Nistor Man, Ștefan Deac și Ghiță Nan, care după proces au fost duși direct la izolare în lanțuri. Motivul exact nu-l știam nici noi nici ei. Probabil ceva din atitudinea lor l-a deranjat pe președintele tribunalului, încât a dat această dispoziție.(?!).

Am aflat că erau în celula de izolare nr. 22 de la parter.

Era deja frig, toamna înaintată, și ne gândeam cu multă îngrijorare la situația lor. Ne rugam pentru ei să nu se îmbolnăvească, era singurul mod prin care-i puteam ajuta.

După 20 de zile de izolare a scăpat Ghiță Nan. După 21 de zile - Fănică Deac și după 31 de zile Nistor Man.

Revederea lui Nistor Man a fost o explozie de bucurie. Am cântat în surdină "Ave Maria", iar Nistor și-a amintit de versurile dăltuite de mine în celula din Baia-Mare :

. . . "Pe unde ți-s toamnă, iar pruncii ?
spune-mi pe unde ți-s ?"

Atmosfera din celulă.

...

În celulă domnea o atmosferă de familie reîntregită. Aveam un program variat destul de organizat. În urma unor schimbări între noi și celula vecină (făcute de administrație), a venit la noi și părintele Vasile Hoticu - preot greco-catolic.

Dimineața recita tot ce se putea din Sfânta Liturghie, apoi ne mai învăț și alte rugăciuni.

Urmau orele de matematică, în care rezolvam multe probleme, după cum ni le aminteam. S-au dovedit a fi toți buni matematicieni.

Cum le rezolvam fără creion și hârtie ?

Foloseam două metode :

Prima - pe fundul exterior al gamelei frecam cu puțin săpun de rufe, și pe acest ecran , cu un pai rupt din mătură, scriam, desenam figurile geometrice. Dacă ne-ar fi observat gardianul, se lăsa cu carceră.

A doua metodă - mai grea, dar mai puțin periculoasă, pentru că nu exista corpul delict : rezolvam problemele în gând. Pentru fixarea datelor scriam cu degetul . . . în aer, și aveam impresia că datele se întipăresc mai bine în memorie.

Un moment hazliu : când "pagina" din aer era plină, o "ștergeam" cu mâna.

Nistor Man care era un mare iubitor de istorie ne ținea prelegeri din acest domeniu.

Cursurile de limbă italiană îmi reveneau mie care predam această limbă în 1946-1947 la liceul din Sighet, unde eram profesor suplinitor de fizică și chimie.

Le-am povestit "studenților" mei din celulă că la Baia-Mare, singur în celulă, săptămâni întregi am încercat să calculez distanța de la Pământ la Venus cu ajutorul a două triunghiuri asemenea, apreciind distanța pe care cea mai strălucitoare planetă o parcurge între două fante mici de deasupra ușii.

Sigur că rezultatul a fost mai mult decât aproximativ, dar a fost un mod de a petrece timpul.

Într-una din zile, în timpul lecției de italiană, deși vorbeam cât mai încet posibil, observăm că în dreptul vizetei mișca ceva. Așteptăm puțin . . . apoi ne continuăm lecția.

Deodată ușa se deschide brusc și gardianul strigă la noi

- "Voi ce limbă vorbiți aici ?"

- "Limba italiană !" îi răspund imediat, văzându-ne surprinși.

- "De ce ? Voi mâncați aici pâine italiană ? Vă fac raport și-n lanțuri cu voi !"

Desigur, nu ne-a fost indiferent, iar eu care eram cel mai vizat am început să mă pregătesc și pentru lanțuri.

Nostim a fost că după plecarea gardianului, cei din celulă au încercat să găsească sensul mișcărilor văzute prin vizetă.

- "Fraților", zice unul din tineri, "știți de ce cred eu că n-a deschis imediat ușa ?"

Auzind că vorbim într-o limbă străină, dar neștiind care, și-a chemat colegii de la celelalte nivele să asculte și ei :

- "Vorbește ungrește ?"

- "Nu !"

- "Nemțește ?"

- "Nu !"

- "Atunci, rusește ?"

- "Nici vorbă !"

. . . Nervos că și-a epuizat toate variantele cunoscute, ne-a întrebat pe noi . . .

Deși eram bolnav, tratamentul era iluzoriu. Din când în când venea asistentul și-mi aducea câte o . . . aspirină.

În așteptarea lanțurilor promise sunt dus la infirmerie. Acolo era medicul și ofițerul politic.

După consultație , medicul dă din cap și sunt dus înapoi fără a-mi spune o vorbă.

După alte câteva zile, văzând că nu sunt pus în lanțuri pentru marea crimă de a fi vorbit în italiană, mi-am dat seama că gardianul a făcut raport, dar medicul nu și-a dat avizul.

De fapt și fără consultație el știa foarte bine starea în care mă găseam, din dosarul medical.

Spanac.

A trecut Crăciunul , Anul Nou și primăvara din 1962 ne-a bătut în geam, dar puține evenimente mi-au rămas în minte.

Cei de la bucătărie aveau simțul umorului (dirijat, fără îndoială.

Zile la rând ne dădeau ciorba fără sare, pentru ca apoi să fie dintr-odată atât de sărată că nu se putea mânca.

Gardianul a motivat lipsa sării la bucătărie, iar când au primit-o, ne-au dat și restanțele.

Pe secție a apărut un gardian nou, înalt, negricios.

Schimbarea gardianului ne-a îngândurat. Urmează, oare, zile și mai grele ? Dar nu a fost așa !

Noul gardian ne lăsa la plimbare mai mult liberi, iar în celulă mai puțin supravegheați.

Sosise "zodia" spanacului. Undeva în vreo gospodărie colectivă se cosea iarba amestecată cu spanac, care fiartă apoi, ne era servită, producându-ne o foame teribilă. Nu avea nimic substanțial în ea.

Într-o zi, după ce s-a servit masa cu "deliciosul" spanac, gardianul nostru deschide ușa târând un hârdău după el :

- "Pregătiți gamelele pentru supliment ! Spanac, curăță sângele, dar dacă vă mai dă mult, vă curăță și pe voi".

Știa el ce spune . . . și nu cu răutate.

De atunci "Spanac", i-a rămas numele.

O "cârțiță" sinceră.

La noi în celulă a fost introdus un individ grasuț, foarte vioi și simpatic. Să fi fost cu vreo doi ani mai tânăr decât cei din grupul nostru.

Se recomandă :

- "Adole Șerban, inginer M.A.I. (Ministerul Afacerilor Interne).

Stupoare !!! . . . dar ne-a pufnit râsul.

Și-a căutat un loc, instalându-se comod.

Toți eram cu ani grei petrecuți în închisori și am devenit suspicioși. Cei mai tineri au început să-l încolțească cu fel de fel de întrebări , dar mai ales cum de a ajuns în celulă cu noi, care eram - oricum - un grup omogen.

Încolțit fiind, și dându-și seama că în jurul lui nu sunt naivi ușor de convins, recunoaște:

- "Sunt în această celulă, ca să informez securitatea despre tot ce faceți și tot ce vorbiți. . . !".

Formidabil ! chiar că un astfel de informator n-am mai pomenit. O fi făcut-o din naivitate, bună intenție sau calcul, nu știu, dar ne-a spus-o !

- "Bravo, Adole ! Să știi că ești simpatic ! Acum spune-ne și nouă de ce te-au arestat ?

- "Să vezi și să nu crezi !" își începu Adole povestea.

Mama mea, la vârsta de 65 de ani, s-a măritat cu colonelul Birca, de vreo 75 . . cam încolo către 80.

Trecuseră vreo câteva zile de la pompoasa nuntă și acum stăteau cuminte acasă, ca doi porumbei, așteptând să treacă luna de miere.

Eu - ca un fiu cuminte și iubitor - le fac o surpriză, cumpărându-le un cofrag cu ouă, să mai schimbe și ei meniul compus din fasole și varză.

Cum sunt însurat și am și eu o soacră, i-am cumpărat și ei un cofrag, să nu fie supărare !

Ghinionul a fost că cele două cuscre au constatat că ouăle sunt stricate și mi-au reproșat acest lucru, în scris.

La rândul meu, le-am scris la fiecare câte o scrisoare, acuzând comerțul socialist pentru această penibilă situație.

În acest timp securitatea - neavând ce face - procedează la o descindere la casa "tinerilor" căsătoriți pentru a-i face o percheziție colonelului Birca și . . . dau peste scrisoarea mea.

Încurajați de "grozavul" document pe care au pus mâna, fac o percheziție și soacrei mele și găsesc și a doua scrisoare.

Astfel, din cauza unor ouă clocite, am fost arestat și dat în judecată pentru *crima de ponegrire a comerțului socialist !*

Multe perle au ieșit din gura lui, iar noi îl provocam mereu, contrazicându-l.

Nu se dădea bătut niciodată. Când își epuiza toate argumentele, proțâpît lângă perete, perora teatral :

"Ei, ce vreți ? Asta e părerea mea *gresită* la care nu renunț !".

Dar iată că într-o zi este chemat de gardian jos, la birouri.

La întoarcere, Adolo al nostru era grozav de supărat. Ne lipsea umorul lui care ne mai descrețea frunțile.

"Ce s-a întâmplat, inginere, de ce ești atât de abătut ?

"Ce mai e și cu securitatea asta ! Mi-au comunicat sentința. sunt condamnat la 6 ani închisoare !"

"Și tu ce le-ai zis ?

"Cum e posibil una ca asta ?"

"Mi-ați cerut să fiu sincer . . . Am fost ! Mi-ați cerut să vă dau informații despre ce vorbesc și ce fac cei din celulă . . . V-am dat !

Drept răsplată - în loc să fiu achitat - mă condamnați la 6 ani de închisoare !"

"Și anchetatorul ce a răspuns ?

- "Numai 6 ani ? Pentru "crimele" tale trebuia să primești 20 de ani !"

. . .

- "Așa sunteți voi, securiștii, trăiți din pierderi !"

Lanțuri.

Adole Șerban a plecat. Drumurile noastre nu s-au mai intersectat în următorii ani de închisoare.

. . .

Anumite zgomote ce ne parveneau de pe coridor, ne puteau viza doar pe noi, singurii locuitori de la ultimul etaj. . .

Astfel, într-o zi ușa se deschide larg și gardianul citește o listă cu numele tuturor celor ce erau cu mine . . . cu excepția mea. Mi s-a strâns inima - era despărțirea de ei.

Până când ? . . . Ne vom mai întâlni ? . . .

O îmbrățișare caldă, puternică, bărbătească spunea mai mult decât potop de cuvinte de rămas bun.

Așteptam înfrigurat hotărârea administrației în privința mea.

Doctorul închisorii mi-a spus la un consult că voi fi dus la sanatoriul din Tg.-Ocna (sanatoriu penitenciar). Fiind foarte bolnav era cea mai firească dintre alternative.

Celor câteva formalități de la grefă nu le-am dat nici o importanță, știind că sanatoriul era în Moldova.

Dar la poartă, stupefacție ! Bolnavului Aurel Vișovan i se puneau lanțuri la picioare. Lanțuri foarte grele, cu obezile cât mâna de groase. Abia m-am putut târî până la dubă.

Și de data asta i-am crezut. Oare pentru a câta oară sunt înșelat, obiectul batjocorii lor ?

Nu mi-am revenit din durerea și umilința provocată nici când am văzut gara pe care scria cu litere mari : AIUD.

De la tren până la duba auto, zdrăngănitul lanțurilor atrăgeau toate privirile spre mine, mai mult înspăimântate decât mirate sau curioase.

"Cine o fi odiosul criminal ce trebuia transportat în asemenea vacarm de lanțuri ?".

Chiar și gardienii din Aiud s-au mirat când au văzut brățărilor de la picioare.

Și ei credeau că asemenea lanțuri au rămas de pe vremea imperiului Austro-ungar. Au pus mâna pe daltă și ciocan și au tăiat mai întâi niturile ca să mi le poată scoate.

Și la Aiud se purtau lanțuri, dar erau făcute cu mai multă economie.

Aiud, Aiudule !

Iată-mă din nou la Aiud, de unde am plecat în 1957.

O senzație stranie de disperare mă cuprinse total ca un sloi de gheață, mai ales după ce am fost îmbrăcat în zeghe de pușcărie .

Celula era hidoasă : lată de un metru și ceva, lungă de doi metri, dar foarte înaltă ; avea un gemuleț undeva sus de tot. aceste celule erau chiar lângă poarta închisorii.

În interior era un frig de-ți înghețau oasele. Nu-mi amintesc să fi avut vreo rogojină pe jos. Singurul mobilier caracteristic celulelor : două tinete.

Deci acesta era sanatoriul despre care îmi vorbise doctorul Fenives din Satu-Mare !

Am cerut în repetate rânduri să fiu dus la doctor.

Când aproape îmi pierdusem speranța, nici nu mai știu după câte zile de la sosire, ajung și la cabinet. Îi spun medicului că trebuie să continui tratamentul, că mă simt foarte rău.

După o examinare sumară, mă trimite înapoi în aceeași celulă. Și totuși, mai târziu, sunt "transferat" într-o celulă mai mare, cu mulți deținuți și toți necunoscuți mie.

Prima reacție a fost de groază. Nu cumva se repeta și aici reeducarea de la Pitești ? Mă așteptam să se repeadă toți asupra mea din moment în moment și să mă tortureze. Dar n-a fost așa.

În cameră era lume pestriță, muncitori, țărani, funcționari care au început să mă întrebe de unde vin, de ce am fost arestat . . .

Deși nu sunt o fire prea comunicativă, le-am răspuns .

Printre aceștia era un tânăr care de la început nu mi-a inspirat încredere. Era un fost elev - sau chiar student ? Începuse să mă iscodească mai mult decât ceilalți.

În timp ce mă rugam, deși o făceam cât mai discret posibil, mă privea cu malițiozitate. Ba chiar a încercat să mă convingă că Iisus nici nu a existat și că tot creștinismul este o invenție a apostolului Pavel.

Prin aceasta și-a prezentat "cartea de vizită". Era - probabil - unul din reeducații de la Pitești sau Gherla.

. . .

Revelion 1962.

Temerile mele că ororile Piteștiului s-ar putea relua și aici, au fost împrăștiate prin mutarea în altă celulă la etajul unu, pe celular, unde am întâlnit mulți tineri.

Eram foarte înghesuiți. Dormeam câte doi pe un pat de o singură persoană.

Aici am întâlnit - spre bucuria mea - un cunoscut fost student la medicină - Gorjinschi.

Și acesta trecuse cu mine prin grozăviile de la Pitești.

Era refugiat din Basarabia, de unde părinții lui au fost deportați de către ruși chiar în Siberia.

Îi cunoștea bine pe ceilalți tineri și m-a asigurat că nu am motive de neliniște.

Cu toată mizeria și mâncarea extrem de slabă, în celulă domnea o atmosferă tinerească, veselă, uneori prea veselă.

Într-o zi, când doi băieți se îmbrânceau în joacă, mimând un meci de box, un gardian pe nume Ferent - ce nu știa prea bine limba română - surprinzându-ne, ne-a amenințat pe toți :

"Fac voi raport pentru incaierare !"

În zadar i-am explicat că nu s-a bătut nimeni, că era vorba de un joc tineresc, nu l-am putut convinge. Ferent a făcut raportul și iată-ne pe toți 7 trimiși la parter în celulele de pedeapsă, câte unul în fiecare celulă.

Era între Crăciun și Anul Nou. Frig, foarte frig . . .

În celula de izolare era un simulacru de rogojină pe jos și o pătură în care erau 14 găuri numărate de mine, dintre care prin 10 puteai băga capul.

Mâncare - la trei zile o dată, dezbrăcați doar în lenjeria de corp.

Trebuia să mă mișc tot timpul ca să nu îngheț. Așipeam câte puțin noaptea, dar de un somn adevărat nu putea fi vorba.

Singura consolare - în afara rugăciunii cu care îmi petreceam majoritatea timpului - era amintirea torturilor din Pitești.

Doamne ! Cât aș fi dorit ca în locul lor să fi suportat nenorocirile de aici !

Este încă un mod de a ilustra intensitatea ororilor de la Pitești.

Nu-mi amintesc cum a trecut Crăciunul. Eram încă în celulă, sus, dar de Anul Nou 1962 eram la izolare. Gorjinski mi-a spus mai târziu că a încercat să ia legătura cu mine, bătând în țeavă urările "La mulți ani !"

Era țeava de la calorifer prin care - însă - nu trecea nici o căldură .

Sărbătoarea Bobotezei, la 6 ianuarie, cu gerul ei specific, am petrecut-o tot acolo . . .

La terminarea pedepsei am fost mutați în altă celulă, cu toții ; pe latura de răsărit, într-una din cele mai friguroase laturi ale celularului.

Slăbit și mai mult din cauza izolării și a frigului, boala a răbufnit din nou. Ba mai mult, și reumatismul a izbucnit violent.

Mi s-au umflat mâinile, degetele . . . începeam să mă pierd.

Atunci prietenul meu, Gorjinski, și-a sacrificat căciula și mi-a făcut mânuși pentru amândouă mâinile ca să mi le încălzesc .

Mare sacrificiu era să renunți la ceea ce îți era atât de necesar pentru a-ți ajuta camaradul !

Simțeam că mă sting încetul cu încetul.

Într-o dimineață, fiind îngenunchiat pentru rugăciune, am avut senzația morții iminente.

Le-am spus celorlalți . . . Cei ce vor supraviețui să le spună celor de acasă că mor cu gândul la ei . . . După care am căzut leșinat.

Doctorul Brancovici.

Nu știu cât timp mi-am pierdut cunoștința. M-am trezit pe un pat de infirmerie.

Un felcer se uita atent la mine și mi-a spus că am făcut un șoc, dar acum să stau liniștit că voi fi tratat medical.

Într-adevăr, mi-am revenit după un timp, iar la ieșirea din infirmerie m-au dus într-o altă celulă în care l-am întâlnit pe doctorul Brancovici.

Era nepotul lui Sava Brancovici, mitropolitul Moldovei din secolul trecut.

Era un bun cunoscător al limbii franceze, deoarece își făcuse studiile la institutul "Curie" din Paris, unde a și lucrat un timp. O adevărată somitate medicală.

Pentru mine, a trăi în preajma lui, a fost un reviriment intelectual . . . Cunoscând și eu puțină franceză, am început să vorbim franțuzește, îmbogățindu-mi astfel cunoștințele și de limbă și de cultură în general.

Era mult mai în vârstă decât mine, dar fluidul unei simpatii profunde circula între noi în ambele sensuri.

Dacă sănătatea mi-ar fi îngăduit, multe aș fi învățat de la acesta . . .

În celulă era mare îngheșuială. Mâncare slabă și aer insuficient.

Doctorul Brancovici și-a dat seama imediat de gravitatea bolii mele, dar acolo nu mă putea ajuta cu nimic.

Din nou hemoptizii, dar dreptul de a merge la cabinetul medical mi se refuza sistematic.

Întâmplarea face că doctorul Brancovici era specialist radiolog și administrația avea mare nevoie de un asemenea medic la spitalul închisorii. Astfel că a fost dus ca să lucreze acolo. M-am bucurat mult pentru el.

Într-o zi, după multe insistențe, ajung și eu la cabinetul medical.

Imediat după radioscopie, dr. Brancovici - care-mi știa bine situația reală, îmi face formele și mă internează în spitalul închisorii.

Astfel că - datorită competenței și ținutei morale a doctorului Brancovici - am beneficiat o perioadă de tratament și de condițiile mai umane ce le oferea spitalul.

Mai târziu am aflat că dr. Brancovici a fost pedepsit cu izolare pentru că m-a internat (pe mine cel atât de îndărătnic la manevrele reeducării).

Astfel, indirect, mi se aduce la cunoștință că și la Aiud a început . . .

Reeducarea aceasta se făcea cu alte metode. Mai rafinate, nu neapărat violente ca la Pitești, dar nici fără perfidie. Exemplul de mai sus : dr. Brancovici pedepsit pentru că și-a onorat jurământul lui Hipocrat.

Era suficient însă că plana acest spectru sumbru al coșmarului trăit la Pitești.

. . .

Durerea de măsele .

Întors în celulă, îngheșuială mare ! Dormeam câte doi într-un pat. Se făcuseră noi arestări, procese, condamnări. Nu cunoșteam motivul acestui nou val . . .

Peste tot acest chin, apăru pentru mine unul nou nemaicunoscut : durerea unei măsele cariate.

Durerea creștea, mă chinuia zi și noapte fără să o pot potoli cu ceva.

Zadarnic mă adresam gardianului pentru a merge la cabinetul stomatologic. Avea ordine precise.

Nu știam ce să mă mai fac de durere, când îmi veni o idee pe care am considerat-o salvatoare.

Aveam - nu știu de unde - un pic de sare. În naivitatea mea am considerat-o dezinfectant și am pus sare pe măsea. În loc să-mi treacă durerea, a înzecit-o.

Urlam de durere, nu mă mai puteam stăpâni. Am bătut în ușă, rugându-l pe gardian să mă ducă la dentist. Au intervenit și ceilalți colegi de celulă, stăruind la rugămintea mea . . . Cu greu am fost dus la doctor.

Doctorul Nițu era medic stomatolog, asistent universitar și - bineînțeles - tot deținut politic.

I-am spus că am pus sare pe carie.

"Domnule Vișovan, măseaua dvs. nu este numai cariată, ci cangrenată. Or, a pune sare pe cangrenă înseamnă a pune benzină pe foc. Situația este gravă. Eu vă pun un pansament. Dacă timp de o oră nu cedează durerea, cereți să fiți adus la mine".

"Dacă ați ști cât de greu am ajuns la dumneavoastră ! Au trecut două săptămâni de când cer întruna".

Doctorul, dând din cap, îmi răspunse :

"Da, așa este ! Dar acum este altceva. În cazul acesta, repet, dacă timp de o oră durerea nu a încetat, să bateți în ușă oricât de tare, că vor urma dureri groaznice".

La Zarcă.

Și așa a fost ! Trece ora și durerile devin tot mai violente.

Am încercat să aplic, ca și la izolare, paralela cu "Piteștiul" în sensul că, față de atrocitățile de atunci, durerea de dinți să pară mai mică.

De data asta n-am reușit.

Am bătut în ușă, au bătut și ceilalți. Am raportat gardianului ce a spus doctorul . . . Totul a fost în zadar.

"Partea asta a închisorii este planificată peste două săptămâni" - îmi comunică sec regulamentul și trânteste ușa.

Cred că le făcea o plăcere deosebită să ne vadă suferind.

Mă zvârcoleam de durere de mai multe zile, când apare un alt gardian și întrebă :

"Care-i Vișovan ?"

Mi-am zis :

"În sfârșit !"

"Fă-ți bagajele și ieși în fața ușii !"

"Cu bagajul ?" . . . Nu mai înțelegeam nimic.

Pe coridor am mai văzut câțiva, fiecare în fața celulei lui.

"Încolonarea ! . . . După mine, înainte marș !"

Să fi fost vreo 7-8 inși. Coborâm la parter, traversăm curtea și iată-ne în fața clădirii denumită "ZARCA".

Era "închisoarea închisorii". Clădire veche cu regim de pedeapsă și izolare totală.

Pedepsit la "Zarca" ?! Pentru ce ? Pentru că am cerut să fiu dus la medic ? De necrezut !

Intrând pe culoarul întunecos, suntem repartizați fiecare în celule separate.

Știam dinainte că - la Zarca - pe lângă regimul alimentar mult mai slab, bolnav fiind, nu te scoteau la cabinetul medical. Adevărat regim de exterminare !

Circula o vorbă de duh :

"La doctor, numai vineri, o dată pe an !"

"Care vineri ?"

. . .asta n-o mai știe nimeni.

Toată această mișcare surprinzătoare, cu trecerea la "Zarca", a avut pentru mine un efect contrar celui scontat de ei. Preocupat de noua situație, parcă nu mă mai durea măseaua așa de tare.

Auzisem că la Zarca se afla elita rezistenței românești și asta mă umplea de mândrie.

Desigur s-au dat multe informații despre mine, din celulele prin care am trecut și unde nu mi-am ascuns deloc atitudinea fermă împotriva comunismului și hotărârea de a nu renunța la ea cu orice risc.

La noul "domiciliu" am găsit pe Lică Pătrașcu, student la Academia Comercială din București, șeful grupului din care făcuse parte și Lică Popșa, prietenul meu căzut eroic în luptele din munții Maramureșului.

Auzise și el de mine.

Când i-am povestit despre durerea mea atroce de dinți, îmi zice :

- "Stai așa !" și scoate din căptușeala zeghei un... antinevralgic.

Mi s-a părut o minune ! Într-adevăr, imediat a început să-și facă efectul și durerea să scadă și mai mult.

Iată cum, venirea mea la Zarca în loc să mă sperie parcă mă bucura. Ba mai mult, mi-am zis că acolo este locul meu printre acei oameni minunați.

Rația de lemne.

Regimul de Zarcă era foarte dur :

La masa de prânz primeam un fel de zeamă care era numită - nu știu de ce - "Supă de fasole". [în minte că le-am propus celor din jur să decretăm sărbătoare ziua în care vom găsi în supă primul bob de fasole.

Era frig în celulă ; apa îngheța în tinete. Ca mijloc - presupus - de încălzire a celulei exista o sobă de tablă, care n-a apucat să se încălzească vreodată.

Într-o seară, eram întâmplător lângă ușă, când intră gardianul și-mi spune :

- "Ia lemnele !"

Mă uit să văd unde-s lemnele ; coridorul fiind întunecos, în sfârșit, niște așchii. Rămân puțin pe gânduri. Astea să fie ?

Gardianul îmi înțelege nedumerirea și repetă răstit :

- "Ia-le odată !"

Le-am luat cu o singură mână, după care gardianul îmi atrage atenția :

- "Vezi că-s pentru două zile !"

. . . probabil că rația pentru o săptămână era de un kilogram !

Moartea lui Kenedy.

Într-o seară foarte friguroasă din 1963 se deschide ușile celulelor de la Zarca și ni se spune să ieșim pe interval.

Pentru prima dată am putut zări și fețele celorlalți, pentru ca imediat să fim duși într-un alt corp de clădire, într-o sală caldă.

Lăsați oarecum mai liberi, au început îmbrățișările cu cei cunoscuți, exclamații de bucurie că trăim , că ne-am întâlnit
...

Ne întrebam totodată, ce s-o fi întâmplat, cărui fapt datoram ieșirea din Zarcă ?

Sala era împânzită de gardieni, care totuși, nu ne-au împiedecat să vorbim unii cu alții.

Deodată intră în sală chiar directorul închisorii, colonelul Crăciun, care începe să ne vorbească :

- "În occidentul atât de visat de voi se trăiește ca în sălbăticie. Până și președintele Statelor Unite a fost asasinat. Ce încredere puteți să mai acordați occidentului ?"

Deci, după o lună de la asasinare, am aflat și noi de acest eveniment, pe care, acum, directorul închisorii caută să-l folosească pentru denigrarea întregului occident.

De aici, cu logica lui cazonă-comunistă , voia să ne impună concluzia că toată lupta noastră, care desigur ne producea atâtea suferințe (recunoștea și el !) nu are nici un sens.

- "Ar fi mai bine" - ne spune părintește - să ne gândim, să ne reconsiderăm ideile, să ne reeducăm, pentru a putea intra în rândurile celorlalți oameni liberi și fericiți".

Cu această ocazie - și în contextul aceleiași idei -, pentru a descuraja și mai mult, ne spune că unii dintre

comandanții noștri și-au reconsiderat atitudinea și au fost plimbați prin unele întreprinderi din țară, ca să vadă cu proprii lor ochi marile realizări împotriva cărora noi continuăm să luptăm.

Să ne gândim bine la viitorul nostru, să acceptăm "reeducarea" (iar "reeducarea" , ce temen nefast !) - pentru a nu mai rămâne la celulele de la Zarca, despre care recunoaște și el că sunt îngrozitoare.

— "Dar, de ! Pentru bandiți nu acordăm locuri mai bune " declară colonelul Crăciun în încheiere.

După aceste cuvinte am plecat din această sală caldă spre celulele noastre de la Zarca , întunecate și reci.

Comentând cele auzite, m-a surprins vestea morții lui Kenedy, fără îndoială groaznică și fără sens, dar și mai mult "invitația" de renunța la idealurile noastre în favoarea "raiului" comunist pe care îl cunoșteam atât de bine.

Desigur, n-am dat importanță celor spuse de colonelul Crăciun. Cunoșteam tot arsenalul de invitații la compromitere.

Am rămas - în schimb - cu bucuria de a ne fi întâlnit cu alți camarazi din acest loc de groază și exterminare numit "Zarca".

După care viața noastră a continuat să se scurgă în aceleași condiții de frig, întuneric, umezeală și foame.

Spre sfârșitul anului 1963.

Dar nu disperam . . .

Eu personal, gândindu-mă la ororile de la Pitești, unde torturat fiind, nu te lăsa să mori - aici simțind moartea pe aproape o primeam cu seninătate.

Toți din celule, dar absolut toți, arătam ca niște epave. Atmosfera era - însă - senină și fiecare moment al zilei îl întrebuițam cu folos.

Începeam cu rugăciunea, care era nota dominantă și terminam cu prelegerile pe care le țineam fiecare, în domeniul în care ne pricepeam.

Sigur că în celulă se vorbea foarte încet. Orice vorbă mai tare era sancționată de gardienii, care, la vizetă, stăteau tot timpul cu ochii pe noi.

Erau gardieni specializați la "Zarca".

Unul dintre ei - Biro - extrem de rău (dar, care gardian era bun ?) ne-a spus :

"Când aveți nevoie de ceva să bateți o singură dată în ușă, că eu vă aud". Și știa direct la care să meargă.

Acest "aveți nevoie de ceva" se referea la lucruri foarte grave : cineva era pe moarte, un cutremur sau o inundație, cu altceva nu aveam voie să-l deranjăm.

...

Nu prea aveam noțiunea timpului, dar știam că sărbătorile Crăciunului se apropie și odată cu ele și sfârșitul anului 1963.

Fredonam colinde mai mult în gând. Depănam amintiri și prin antiteză vedeam strălucind luminile pomului de acasă, în timp ce la Zarca bâjbâiam în semiîntuneric și îngheț.

Ca niște boabe de mătăanii , frânturi de versuri îmi revin în minte :

Crăciun
Sărbătoare
Colinde,
Surghiun
Închisoare
Și ger.
Pe undeva-n cer
Leru-i ler,
Pe aici doar înghețul se-ntinde

Pe suflet
    Pe oase
        Pe cer.

Nu-s florile
    Zorile dalbe
Să ningă colinzile albe.

...
Cânt sfânt
    Bucurie
        Și pace.

Mormânt
    Moarte ce-n război
Pe aici, pe la noi
        Doar strigoi
Colindă la geamuri opace.
Cum seamănă , Doamne, cu noi !

Doar umbrele sumbre s-adună
Să cânte cu noi împreună ;
Doar sumbrele umbre-au adus
Un cântec cu pruncul Iisus !

Camarazi de celulă.

Când l-au adus în celulă pe camaradul Gigi Dragon, bucuria mea a fost fără margini.

Îl cunoșteam dinainte. Am stat cu dânsul în spitalul închisorii, unde, deși era printre cei mai bolnavi - făcea pneumotorax la ambi plămâni - era prezent oriunde era nevoie de ajutor.

Avea o formație robustă. Fusese sportiv de performanță la aruncarea cu sulița și făcuse alpinism. Era de profesiune inginer.

Avusese la început o condamnare mică - șapte ani. După puțina libertate de care s-a bucurat la expirarea ei, a fost rearestat și condamnat - împreună cu un grup de brașoveni - la pedeapsa cu moartea. Era vorba de o acțiune ce avusese loc în munții Ciucașului și în care a fost și el implicat.

Auzisem de toate acestea și acum, când l-am reîntâlnit, m-am bucurat extrem de mult.

Primul lucru pe care i l-am spus la această nesperată întâlnire a fost :

- "Domnule inginer, am aflat că ați fost condamnat la moarte ".

La care el - cu modestia-i specifică - răspunde :

- "Ei, mare lucru !". . . și începe să râdă.

Deși ulterior i s-a comutat pedeapsa cu moartea în 25 de ani de închisoare, nu a fost anunțat decât după multă vreme, lăsându-l să trăiască cu spectrul morții imediate.

Scurtul timp de libertate ce i-a fost îngăduit l-a folosit cu multă eficiență. Era un om cu o cultură deosebită pe care și-o îmbogățea mereu.

- "Domn` Orel" (Aurel citit în franceză), îmi zice el . . . Deși eram foarte buni prieteni, din respectul reciproc ce ni-l purtam, eu îi spuneam "domnule inginer" , iar el "domn` Orel".

- "Știi ce am citit când eram liber ? **Provincialele** lui Pascal. Este o operă monumentală !".

Îl admira profund pe Pascal, omul de știință, filozoful și literatul, care atinsese cote atât de înalte în domeniul spiritual.

De altminteri acest lucru îl caracteriza pe Gigi Dragon.

Era expert în matematică. Geometria descriptivă era pasiunea lui, iar aprofundarea cunoașterii spiritual-religioase era o preocupare continuă.

Cunoștea prelegerile pe care Horia Cosmovici - deasemenea izolat în Zarca - le transmisese din gură în gură în limba franceză, încât străbătând toată Zarca, au ajuns și la noi.

Horia Cosmovici fusese comandant legionar, avocat celebru încă din tinerețe. Îl apăraseră pe Căpitan - Corneliu Zelea Codreanu - la ultimul proces, prezentând un model de pledoarie ce ar merita să fie trecută în istoria dreptului românesc și nu numai . . .

În închisoare Horia Cosmovici l-a reîntâlnit pe monseniorul Ghika pe care-l cunoștea dinainte și care l-a marcat atât de profund încât după eliberare a făcut studii teologice și a devenit preot.

* * *

Despre monseniorul Ghika, care a murit în închisoare, părerea unanimă a celor care l-au cunoscut este că a fost una din cele mai carismatice figuri ale secolului 20 din România.

Horia Cosmovici, în munca lui spirituală din închisoare a încercat - și a reușit - să transmită valoroase idei filozofice moștenite de la monseniorul Ghika și prin el ideile lui Jacques Maritain și Giovanni Papini.

Toate acestea se învățau pe de rost în limba franceză. De ce în franceză ? Pe de o parte pentru că toate aceste texte orale așa au fost recepționate, pe de altă parte pentru cultivarea acestei limbi. Un exemplu :

"L`homme d`aujourd`hui cherche la paix, plus que la liberte`. Il n`y a pas paix sur que sous le jogue du Christ".
("Omul azi caută pacea, mai mult decât libertatea. Nu este pace sigură decât sub jugul lui Christos").

* * *

Inginerul Dragon ne ținea lecții de geometrie descriptivă. Avea predilecție pentru teoriile lui Desargnes.

Cu niște fire de ață mai mult sau mai puțin colorate, scoase din te miri ce resturi rupte, și așezându-le pe pătură , reușea să construiască figuri geometrice în plan și spațiu de toată frumusețea.

De la dânsul am învățat- printre altele - să demonstrez "cercul celor 9 puncte ale lui Euler" și eram foarte mândru de aceasta.

...
Făcând un salt peste ani, cu mulți ani în urmă, figura inginerului Dragon mi se conturează iluminată de curaj și bărbăție .

În spitalul închisorii din Aiud eram tratați de doctorul Zeană, și el deținut politic. Multora dintre noi li se făcea pneumotorax - metoda curentă de tratament în acei ani.

Un student la medicină - bolnav și el - ce îl asista pe doctorul Zeană și-a exprimat dorința să efectueze și el un pneumotorax pentru a se obișnui cu procedeul.

Doctorul Zeană a întrebat mai mult în glumă :

"Este cineva care are curajul să se ofere pentru această operație ?"

Nu era deloc simplu să te încredințezi unui începător care nu practicase încă acest procedeu.

La care inginerul Dragon zice :

"Hai, frate, la mine ; poți să-mi faci în care plămân vrei !"

Sigur că operația a reușit sub atenta supraveghere a doctorului Zeană .

* * *

Printre noi se afla un tânăr student la filozofie, Marcel Petrișor. Avea o vastă cultură filozofică. A fost adus de la Jilava, unde a avut parte de un tratament foarte dur.

Marcel ne ținea prelegeri de filozofie. Avea darul de a se face înțeles chiar și în probleme dificile. Era un bun

povestitor, dar participa cu atenție și la demonstrațiile lui Dragon.

. . . Astfel, cu toate rigorile Zarcii, timpul trecea relativ ușor.

* * *

În celulă un colocatar, figură inedită. Un domn mai în vârstă, cu mult mai în vârstă decât noi. Cred că avea peste 60 de ani.

Cărunț, cu mustață albă, s-a prezentat scurt :
-"Moșoiu".

Numele lui era cunoscut și nu numai mie. Era nepot al generalului Moșoiu, care victorios în 1919, a intrat în Budapesta și a atârnat pe parlamentul maghiar o opincă, aluzie la îngâmfarea grofilor care îi făceau pe români "opincari".

Totodată era nepot al unui alt Moșoiu, guvernator al Băncii Naționale, între cele două războaie mondiale.

Îmi amintesc și acum semnătura lui Moșoiu pe bancnotele românești.

Domnul Moșoiu - nepotul - era de o fermitate cu totul și cu totul ieșite din comun.

Nu permitea gardienilor să i se adreseze nepolitic. Îi pune la punct. Drept urmare gardienii îi făceau raport și domnul Moșoiu era mai mult la izolare.

Îl invidiam pentru tăria lui.

La izolare te trimeteau aproape dezbrăcat, în cămașă și izmene, cu picioarele goale în bocanci și mâncare . . . o dată la trei zile !

Stătea domnul Moșoiu o săptămână la izolare, după care se întorcea la fel de mândru și de ferm, răspunzând pe același ton aspru gardienilor când nu i se adresau respectuos și - bineînțeles ! - iar mergea la izolare.

L-a pus la punct chiar pe colonelul Crăciun care vizita Zarca din când în când, spre a vedea cum stăm cu moralul.

Foame, frig, oboseală, singurătate, dar domnul Moșoiu nu ceda.

Dacă tot atât de intransigent era și în executarea profesiei de judecător, nu e de mirare că a fost condamnat la atâția ani de închisoare.

* * *

Îmi amintesc că prințul Ghica cerea cu aceeași fermitate tuturor să i se respecte rangul princiar.

Când a fost dus la proces, i-a spus președintelui :

"Nu recunosc nici un tribunal care ar avea calitatea să mă poată judeca pe mine. De aceea nu răspund la nici o întrebare".

Spre stupefacția tuturor a încheiat cu salutul

"Trăiască Legiunea și Căpitanul !" și nu a mai scos nici un cuvânt.

* * *

La plimbare eram scoși foarte rar. [în minte că, într-o zi, se simțeau deja razele soarelui de primăvară și aflând din întâmplare ce dată era, inginerul Dragon ne-a spus :

"Aceasta e ziua când se reîntorc cocorii".

Intrând din nou în celula întunecoasă, în suflet cu razele soarelui de afară, care băteau și la celula noastră, dar nu puteau intra, m-am întrebat :

...

Tu cine ești, surâs plin de lumină
Ce mi-ai bătut în geam ?
De unde vii ? Cin-te-a trimis ?
A florilor grădină
Aprinsă tainic, pe al vremii ram ?
Tu primăvară, tu cântec, tu vis
Tu floare albastră ,
Tu dor de libertate, dor !

A cui ești tu ?
Ești tot a lor ?
Ori tu ești libertatea noastră " .

Difuzoarele.

La Zarca tăcerea era aproape totală. În celule nu aveai voie să vorbești decât în șoaptă. Cum vorbeai ceva mai tare, gardianul, cu urechi de animal de pradă, deschidea ușa și te amenința cu pedeapse grave, ce nu rămâneau doar amenițări.

De pe coridoare, unde gardienii umblau cu pâslari, nu se auzea absolut nimic.

Era și tăcerea o metodă de tortură !

Dar iată că spre sfârșitul primăverii auzim pe coridor zgomote. Era ceva neobișnuit.

Se lucra ceva. Auzeam bătăi în pereți, ca de ciocan. Ceva nedeslușit.

Zgomotele s-au auzit mai multe zile fără să înțelegem ce se întâmplă .

Cam după o săptămână am auzit niște sunete ce uneori semănau cu niște voci înfundate, alteori păreau a fi fragmente muzicale.

Cineva dintre noi a exclamat :

- "Să știți că e vorba de difuzoare, prin care vor să ne îndoctrineze - să ne reeduce".

Într-adevăr, de la difuzoare răzbăteau până în celulă cântece revoluționare comuniste.

Dacă muzica se percepea destul de clar - spre norocul nostru cuvintele ce ni se adresau aproape că nu le puteam desluși.

Mai întâi am aflat că unii dintre mai marii noștri, ajunși la capătul rezistenței de ani și ani de zile, au fost determinați în mod forțat, să ni se adreseze prin aceste difuzoare.

Se urmărea în felul acesta sădirea neîncrederii între noi, slăbirea moralului pentru a ne face să renunțăm la idealurile noastre.

În continuare, din când în când, colonelul Crăciun trecea prin celule să ia pulsul politic, dar se izbea de același răspuns categoric.

- "Dar, bine mă, șefii voștri și-au schimbat părerile și voi tot încăpăținați ați rămas ?".

...

Era deja vară , cald, mai bine-zis zăpușeală, întrucât aerisirea se făcea foarte greu. Transpiram încontinuu.

La prânz ni se aducea zeama atât de fierbinte încât - cu toată foamea - aproape că n-o puteam mânca. Eram obligați s-o servim imediat, așa fierbinte, iar nădușeala curgea valuri pe noi. Ne descheiam zeghea, cămașa . . . abia puteam respira.

Atunci apărea colonelul Crăciun - se vedea că avea o adevărată slăbiciune pentru cei de la Zarca - și ne apostrofa :

- "Cum vă permiteți să nu respectați regulamentul ! Deținutul trebuie să stea în celulă îmbrăcat în zeghe, cu toți nasturii încheiați până la gât".

După care adăuga sentențios :

- "Așa trebuie să stau și eu. Ce-ar zice superiorii mei dacă m-ar găsi descheiat la gât, ba mai mult și fără cămașă ?!"

Asta însemna că și directorul închisorii (bietul de el !) suferea alături de noi.

Între timp difuzoarele huruiau. Se repetau mereu frânturi de discursuri asupra întunecatului trecut burghez și asupra luminosului prezent comunist.

Ne parveneau știri despre eliberarea unora înainte de expirarea pedepsei.

Eram în vara lui 1964. Am aflat - mult mai târziu - că occidentul a reușit să facă presiuni asupra guvernului român pentru a ne pune în libertate.

Știind că în curând vom pleca cu toții, colonelul Crăciun s-ar fi mulțumit cu câte o mică declarație scrisă din partea noastră. Dar nu a obținut-o.

A găsit - în schimb - o formulă care și nouă ni s-a părut necompromițătoare.

Trecând din celulă în celulă a întreat :

-"Vreți să ieșiți la lucru ?"

Știam că închisoarea are ateliere mecanice, de tâmplărie . . . de fapt o mică industrie.

Sigur că am răspuns afirmativ. Cu o singură excepție : domnul Moșoiu a spus NU !

-"Atunci voi vă faceți bagajele și ieșiți afară. Tu, Moșoiule, rămâi !".

Nu cred că a rămas mult timp, deoarece evenimentele au început să se precipite.

Am fost conduși în curtea mare a închisorii. Era o zi frumoasă, senină, dar noi eram năuciiți din cauza soarelui, albiți de atâta vreme de foame și beznă.

* * *

Concluzionând asupra perioadei de Zarca, trebuie să admit că a avut un bilanț pozitiv. Mâna lui Dumnezeu a fost permanent asupra noastră.

Trimiterea la Zarca urmărea să te distrugă atât fizic, cât și moral.

Am fost dus acolo într-un moment extrem de greu cauzat de cangrena de la măsea. Zadarnic am apelat la comparația cu tortura de la Pitești - pentru a-mi micșora suferința - , acest paralelism nu a mai funcționat.

Totodată plămâniile mele erau bolnavi - scuipam sânge -, transpiram continuu, nu aveam aer . . .

Ce s-a întâmplat în Zarca ? Trebuie să recunosc că-i de domeniul miracolului.

Durerile atroce de dinți nu numai că s-au redus, dar au și încetat total. Cu toată mizeria în care trăiam situația pulmonară s-a stabilizat. Lipsa celei mai elementare asistențe medicale de la Zarca nu mi-a dăunat .

Din punct de vedere sufletesc, la Zarca am întâlnit oameni minunați, împreună cu care trecerea prin regimul mai mult decât aspru care ni s-a aplicat a fost - pot spune - chiar ușoară.

Alimentația, redusă sub limita subzistenței, ne topea și simțeam că intrăm în pământ, atât de slabi eram. Dar acest fapt îl acceptam cu inima senină.

Îmi închinam suferințele idealului pentru care am luptat și pe care îl consideram sfânt.

Acest lucru la Pitești nu a fost posibil. În Zarca n-a mai erupt din adâncul ființei mele strigătul de disperare :

"O, Doamne, unde ești ? . . . Dumnezeu meu, de ce m-ai părăsit ?"

Aici simțeam permanent prezența lui Iisus, cu convingerea că nu mai sunt singur.

. . .

* * *

Lăsând în urmă o asemenea atmosferă, când am fost scos din Zarca și am intrat în amalgamul de toate culorile politice a celorlalți deținuți, m-am simțit oarecum dezamăgit.

Unii făceau reeducare, alții, tânjind după viața de dincolo de ziduri - despre care ni se tot spunea că nu poate fi obținută decât prin compromis - erau gata să-l facă . . .

Am fost repartizați în niște camere mari cu mulți locatari, cu părerii și mai multe. Erau greu să găsești câte un suflet în care să ai încredere și cu care să te înțelegi.

Am avut noroc tot cu inginerul Dragon cu care - întâlnindu-mă la plimbare - ne împărtășeam gândurile.

Erau, fără îndoială, încă multe caractere ferme, dar fiind împrăștiați în alte camere comunicam mai greu. Și această năucire a oamenilor prin amestecarea lor , făcea parte din regia dezbinării aplicată de oculta comunistă.

Mereu erai întrebat de către diverși deținuți dacă vrei să-ți schimbi orientarea, pentru că numai în felul acesta ai putea fi pus în libertate . . .

Mai mult decât atât, se insinua că datorită celor ce nu acceptau să adere la comunism, nici cei care au făcut-o sau o fac nu sunt puși în libertate.

Ni se crea astfel un sentiment de culpabilitate față de ceilalți.

Și totuși auzeam despre câte unul sau altul că au fost eliberați.

Administrația închisorii era mulțumită cu o aderare formală.

Puteam să rămânem în interiorul nostru ce am fost, numai să zicem ca dânșii . . .

Zadarnic. Mă simțeam învăluit din toate părțile de o forță nevăzută. Era harul lui Dumnezeu - cea mai mare răsplată pentru suferințele îndurate.

Cu fruntea sus am intrat în închisoare, cu fruntea sus trebuia să ies.

Eli, Eli, lama sabactani ?

Dacă la Zarcă difuzoarele instaurau o situație confuză și datorită sonorului care nu se putea regla - astfel că înțelegeam prea puțin din ce se întâmplă - în curte însă am aflat că s-a pornit o acțiune de reeducare diferită de stilul Pitești - Gherla, după expresia lor : "bazată pe convingere".

La această reeducare se spunea că promotorii ei sunt chiar unele din cele mai frumoase caractere, adevărate modele pentru noi mai tinerii de atunci, cu mulți, mulți ani de închisoare, neînfrânți până la acea dată.

Această formă de reeducare se efectua în mai multe săli sau în curte. Se începea cu lecturi din scriitorii "progresiști", după care urmau dezbateri ce trebuia întotdeauna concluzionate în spirit marxist-leninist .

Am auzit de unii care își apărau ideile cu fruntea sus, dar și despre alții care nu mai erau în stare să răzbească prin această negură și erau îngenunchiați.

Au existat și din aceia care au dat dovadă de lipsă de caracter cu mult timp înainte, coborând pe cea mai de jos treaptă, împrôscând cu noroi tot ce era mai sfânt în lupta noastră. Nu le voi pomeni numele, fiind de foarte tristă amintire. Ei făceau jocul comuniștilor, în slujba cărora se pare că erau de mai multă vreme.

Mă voi referi însă la o categorie deosebită de oameni care au făcut ISTORIE în țara noastră. Exemple de credință, curaj, demnitate, care acum au fost îngenunchiați.

Asupra lor s-au năpustit, insinuând că, dacă se mai mențin intransigenți, vor suferi **toți**, condiționând eliberarea - nu numai a lor, ci a tuturor celorlalți - de actul de supunere și de recunoaștere că au fost pe un drum greșit.

Elitelor li se pretindea să facă declarații publice, în fața tuturor.

După ani grei de închisoare, am putea zice zeci de ani fără să greșim, fiind supuși acum și acestei "picături chinezești" de a fi învinuiți de soarta celorlalți . . . au început să se clatine.

Cine, în afară de ei înșiși, ar putea descrie vacarmul interior ce la zguduia sufletul ? Cine, în afară de ei, ar putea

bănuî noap̄tile de chin, în care cu capul ascuns sub pătura zdrenăuită, își înălțau rugile spre cer, implorând putere pentru a putea rezista.

"Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce mă părăsești? De ce nu-mi dai forța să trec și prin această încercare fără a face rău nimănui ?

Ajutorul de sus nu se făcea prezent dintr-o rațiune pe care doar Dumnezeu o știe, iar lacrimile curgeau în liniștea nopții, nebănuite de ceilalți.

Și totuși, trecuți prin această mlaștină a deznădejdiei, acești OAMENI au reușit să urce o treaptă mai sus spre lumină și adevăr , dovedind-o în tot restul vieții.

Sunt mulți, sunt foarte mulți. Dacă aș omite un singur nume ar fi o mare nedreptate.

Astăzi sunt unii care îi ponegresc, poate din necunoaștere, poate din rea-voință, păcătuiind însă cu păcat de moarte.

Părintele Barțaș.

La o mutare în altă parte (la Aiud erau frecvente asemenea rocade) - mă întâmpină o voce puternică de bariton :

"Aurel ! Tu ești ? !" Și mă văd cuprins de două brațe puternice și un efluviu de dragoste. ***Era părintele Barțaș, cumnatul meu, preot ortodox în județul Bihor.***

Fusese arestat cu 14 ani înainte, după cei doi ani de pribegie prin munți, acasă rămânându-i - fără nici un mijloc de trai - soția și cei trei copii.

Cu el în cameră zilele s-au scurs mai ușor. În toți anii de închisoare nu l-am întâlnit niciodată, dar am auzit pe alții vorbind foarte frumos despre el.

Am depănat amintiri dinaintea arestării mele, i-am povestit despre copiii pe care i-am văzut câteva zile când am stat acasă în 1957.

Nici el nu ştia absolut nimic de acasă.

Având o constituţie mai robustă, a reuşit să scape de bolile atât de frecvente în închisori.

În acest sens a fost mai norocos ca mine şi m-am bucurat pentru el.

- "Povesteşte, Aurel !" Şi eu povesteam . . . Apoi începea el . . .

În toate închisorile mizeria era aceeaşi, că doar era dirijată din acelaşi centru, deşi fiecare o percepea altfel, după capacitatea de rezistenţă la suferinţă cu care era înzestrat.

Am fost fericit să-l găşesc neschimbat, efect salutar al credinţei ce vibra în adâncul fiinţei lui de păstor sufletesc.

La muncă.

Urma să fim repartizaţi la muncă.

- "În ce domeniu vă pricepeţi să lucraţi ? Să declare fiecare pe rând !".

La închisoare existau ateliere de lăcătuşerie , tâmplărie , fierărie, etc . . .

Eu am optat pentru lăcătuşerie, deşi nu mă pricepeam, dar m-am gândit că aş putea deprinde meseria în timp.

Numai că, în fabrică, am fost supus direct unui fel de examen. Trebuia să polizez nişte materiale şi au constatat cât de neîndemânatic sunt.

Era pe vremea aceea, la Aiud, un director tehnic - fost muncitor - cu numele de Mariş, originar din Cuhea (Bogdan Vodă) judeţul Maramureş.

Chiar el m-a scos din atelier, zicând că sunt nepreţut. Avea dreptate. Nu mă aşteptam să mă declare "lăcătuş calificat" , dar putea totuşi să mă ocolească.

Am fost trecut la munca în construcţii. În curtea închisorii se lucra la construirea unei clădiri.

Nu era deloc ușor, la condiția noastră fizică, să porți o roabă încărcată cu material greu, dar nici de mare pricepere nu era nevoie.

Noroc că am dat peste niște oameni dintre ai noștri, care conduceau lucrarea și care văzându-mă cât eram de slab m-au repartizat la o betonieră ce prepara tinciul (gletul).

Era într-adevăr mai ușor. Sarcina mea era să apăs pe un buton. La încărcat și descărcat ajutau alții mai vrednici.

Când auzeam de sus de pe schele :

- "Aurică, tinci !" - apăsam butonul, urmăream să se realizeze amestecul cuvenit, după care deversam.

Atmosfera pe șantierul de construcții era plăcută , ziua trecea destul de repede.

X

Spectrul reeducării, însă, se mărea din ce în ce mai mult, iar în imaginația noastră devenea tot mai amenințător. Mă gândeam fără întrerupere :

"Oare Piteștiul s-ar putea repeta ?... Ar fi oare posibil ?"

În camerele în care stăteam, venea unul de la reeducați și ne citea pagini întregi din scriitori "progresiști".

În curtea închisorii era un birou în care lucrau câțiva reeducați de la Pitești și Gherla și care ne îndemneau să ne facem "analiza" și "autoanaliza" pentru a putea fi puși în libertate.

Ticăloșia era cosmetizată, nu i se mai spunea "autodemascare" ca la Pitești.

Așa am descoperit că unii dintre noi -și nu chiar puțini - n-au mai rezistat. Au avut mult timp o atitudine frumoasă, intransigentă, de verticalitate morală . . . Însă, datorită numărului prea mare de ani de prigoană, au început încetul cu

încetul să cedeze. Ba mai mult, chiar să-i sfătuiască și pe alții să facă la fel.

Nu-i puteam condamna. Oamenii - pur și simplu - nu mai rezistau. S-au adunat prea mulți ani de închisoare !

Trebuia să existe și la acești "sfătuitori" o limită : să nu facă rău altora. Or - din păcate - au existat și astfel de cazuri.

Evitam discuțiile cu asemenea persoane și căutam să nu-i provoc. Administrația era de partea lor și eu știam asta.

În curte se țineau din când în când întruniri organizate la care luau cuvântul cei care se pricepeau și erau de acord să denigreze.

Propriile lor virtuți, pentru care cândva și-ar fi dat și viața, acum le călcau în picioare, împrôșcându-le cu fel de fel de murdării .

Albul îl făceau negru, iar negrul încercau să te convingă că-i alb.

Programul a fost diversificat. Pe lângă lecturi, pledoarii, conferințe și discuții a apărut și un cinematograf în aer liber. Probabil să atenueze șocul ce-l provoca "cinematograful" și "panoramicul". Câtă "grijă" de sănătatea noastră !

Numai că în curtea închisorii puteam viziona numai filme de propagandă comuniste.

Din această perioadă de confuzie îmi amintesc cu plăcere că mai existau mulți oameni deosebiți cu care puteai face schimb de idei care să te înalțe nu să te coboare.

Inginerul Dragon, inginerul Manole Vlad, profesorul Zima - macedonean -, inginerul Gheorghe Jijie, părintele Ioan de la Vladimirești și mulți alții de mare valoare, și mulți alții al căror nume le-am uitat, fapt pentru care îmi pare foarte rău .

Erau caractere puternice care în această ultimă bătălie psihologică își țineau fruntea sus.

Pe celular.

Repartizați din nou pe celular, de data aceasta în condiții cu totul și cu totul deosebite.

Ușile celulelor rămâneau deschise tot timpul, iar noi ne puteam plimba la care celulă voiam.

Ne puteam uita pe lumnatorul celularului - atâta vreme interzis -, puteam vedea orașul, oamenii ce treceau pe stradă.

Simțeam un suflu nou, ce aducea ușor a libertate.

La atâtea seri de dor și singurătate *scriam în gând* scrisori celor dragi :

"Să nu crezi tu, măicuță, c-am murit
de nu ți-am scris atâția ani de zile,
de când în calea ta n-au mai surâs zambile,
nici crinii toamnelor ce-n păr ți-au înflorit.

. . .

Să nu crezi tu, măicuță, c-am murit . . ."

* * *

Dar iată că un alt vestitor al primăverii noastre ne-a întărit speranța apropiatei eliberări :

- "Aveți dreptul la o carte poștală ; să scrieți acasă să vă trimită haine".

De necrezut ! Era a doua carte poștală în 16 ani de închisoare.

În foarte scurt timp am primit pachetul cu haine, iar în adresa de pe pachet am recunoscut scrisul surorii mele Viorica. Era o dovadă că era în viață.

Dar coletul nu conținea nici o scrisoare. Fiind desfăcut la primire, probabil că scrisoarea a fost confiscată. Nici o veste despre mama, nici o veste despre Valerica.

Pentru fiecare om, mama este o constantă în viața lui. Că Valerica ar fi putut lua alte hotărâri în atâția ani de zile era foarte posibil. Gândul acesta mă chinuia. Să fi ajuns și la ea zvonul că am murit ?

Am auzit ulterior că asemenea zvonuri erau lansate planificat, din când în când, pentru a distruge și ce a mai rămas din speranțele familiilor noastre.

Gardienii.

O notă aparte în tensiunea ce-o simțeam cu toții o făceau gardienii. Am intuit neliniștea lor, deruta ; totul se schimbase și nu se puteau adapta.

Uși deschise, plimbarea deținuților pe coridoare, discuții, ieșirea la muncă, întruniri în curte, cinematograf !!

Li se părea mai incredibil decât nouă. Fără îndoială că, știind mai multe decât noi despre o eliberare în masă a deținuților politici, se întrebau îngrijorați :

- "Dar cu noi ce va fi ?"

Le venea greu să ne considere oameni potențiali, pe noi, bandiții, care până mai ieri stăteam la dispoziția capriciilor lor.

Unii - probabil - se gândeau că au dat dovadă de exces de zel care le-ar putea fi reproșat ulterior, ar putea fi trași la răspundere.

Era afectată chiar și situația lor materială : nefiind deținuți în închisori, nu mai era nevoie de gardieni, deci, vor rămâne fără un salariu sigur.

Ce altceva știau să facă acești oameni ? Iată deci că pentru ei viitorul nu era deloc roz.

De-a lungul atâtor ani petrecuți în Aiud, doar doi gardieni s-au dovedit a fi și oameni : **Filimon** și **Alexa**. Pentru aceasta - însă - au avut de suferit. Le voi păstra amândurora o amintire frumoasă.

Eliberarea.

În ziua de 31 iulie 1964 mi s-a înmănat biletele de tren și - bineînțeles - biletul de eliberare.

Privind nemișcat hârtia atât de mult râvnită, l-am citit de mai multe ori . . . deodată mi-am dat seama că data eliberării coincidea cu o sărbătoare din calendarul catolic : 31 iulie, ziua Sfântului Ignațiu de Loyola.

Cu ani în urmă, după Pitești, am făcut o devoțiune pentru acest sfânt, căruia îi închinaseam ziua de joi.

De altfel, în fiecare zi din săptămână aveam - în acest sens - o devoțiune specială :

Luni - zi închinată Sf. Tereza de Lisieux ;

Marți - Sf. Anton de Padova ;

Miercuri - Sf. Iosif ;

Joi - Sf. Ignațiu de Loyola ;

Vineri - Preasfânta inimă a lui Iisus ;

Sâmbătă - Inima neprihănită a Mariei ;

Duminica - lui Dumnezeu Tatăl .

Cu toți acești sfinți mi-am dus greul închisorii.

Ei sunt cei care m-au întărit și de atunci am fost convins că Dumnezeu nu m-a părăsit .

Era comoara mea de spiritualitate, de trăire intimă cu cei ce mă protejau, peste privirile gardienilor, peste răutatea multora dintre noi, în pofida timpului atât de lung petrecut în închisoare.

Și iată că ziua de 31 iulie, ziua Sf. Ignățiu de Loyola, un mare sfânt, dar atât de puțin cunoscut la noi în țară, era ziua punerii mele în libertate.

* * *

Ieșirea s-a făcut pe grupuri. Mie mi-a venit rândul cam pe la ora 11 noaptea.

O atmosferă stranie ne cuprinsese pe toți. Nici o exuberanță, nici o explozie de bucurie, deși era firesc, când te vedeai liber după atâta amar de ani petrecuți după gratii.

La intrare eram tineri. Doamne, ce tineri eram ! Alții erau atunci în floarea vârstei. Acum păraseam închisoarea cu o oboseală generală care ne era adânc săpată pe față.

Fiecare avea semnele lui de întrebare :

-Oare mai găsesc pe cineva din familie ?

-Mă voi putea adapta la noua viață ?

-Voi găsi de lucru ? Voi putea munci ?

Ani de-a rândul ne gândeam că dacă va exista o zi a eliberării - va fi o explozie de bucurie. Chiar ne temeam că nu vom fi în stare să o depășim .

Or, n-a fost așa. Unul din motive mai era și sentimentul că ne eliberam în același regim în care am fost arestați.

De pe poarta închisorii am ieșit cu ultimul grup. Ne-am dus direct la gară. Puteam privi nestingheriți înainte, înapoi, la stânga, la dreapta, dar mai ales cerul.

Aveam tren abia peste trei ore. Am început să mă plimb singur de-a lungul liniei ferate din gara Aiud.

Mai erau călători în gară ce așteptau același tren.

Mă uitam la chipurile oamenilor ce treceau pe lângă mine și care nu știau de unde vin. Unii mai perspicace vor fi ghicit imediat - prea mult cenușiu se adunase în privirea noastră.

Încercam să îmi imaginez ce preocupări poate avea un om ce n-a cunoscut închisoarea, ba mai mult, cum își reprezintă cei liberi noțiunea de "închisoare".

Ca la orice plecare din ultimii ani m-am întreat :

- "Încotro ?" . . . și tot eu mi-am răspuns :

- "Acasă ! ACAS~ !"

Cei din compartiment - obosiți - nu bănuiau și nu-i interesa că printre ei se afla unul care, doar cu câteva ore mai înainte, era între zidurile închisorii.

Am încercat să ațipesc. Imposibil. A doua zi dimineața, ajuns la Beclean, a trebuit să aștept mai multe ore.

În trenul ce mergea de la Beclean la Sighet, lângă mine s-a așezat un cetățean care -spre surprinderea și neliniștea mea - mi-a zis :

- "Dumneata ești Vișovan și vii de la închisoare ?"

- "De unde știi ?"

- "Vă știu de mult . . ."

M-am ferit să discut prea multe cu el, dar spre a nu observa că-l suspectez (era de la securitate ?) am pus și eu câteva întrebări de circumstanță :

- "Ce mai este prin Sighet ? . . . Ce schimbări s-au mai făcut ? . . ."

După care retrăgându-mă în sinea mea m-am prefăcut că dorm.

Trenul mergea încet, foarte încet, gândurile o luau cu mult înaintea trenului, ajungând acasă, apoi iar se întorceau la Aiudul din care abia am ieșit.

X

În a doua noapte de călătorie, să fi fost ora 1 sau 2 după miezul nopții, am citit pe frontispiciul gării : SIGHETU MARMAȚIEI.

Aici era o noapte răcoroasă de Maramureș și căutam să mă conving că sunt în orașul meu.

- "Ei, și acum ce fac ? Să merg direct acasă ?".

Mă neliniștea gândul că, dacă mama mai trăia, s-ar fi putut speria prea tare dacă o trezeam din somn. Bătrână și plâpândă cum era după atâta amar de suferință, mă temeam să nu facă vreun șoc.

M-am așezat pe o bancă în sala de așteptare, dar a fost peste puțină să ațipesc. Era atâta clocot în mintea și inima mea încât mă miram că nu-l aud și cei din jur . . .

Odată cu zorii, am ieșit pe peron, m-am înviorat cu apă rece, apoi cu sacu-n spate am pornit încet-încet spre casă.

Nu păream și nu eram ca un om scăpat din închisoare și care acum e liber . . . Eram bântuit de neliniște. Oare ce voi găsi acasă ? Treceam pe lângă oameni fără să-i văd și fără să le atrag atenția.

În vacarmul gândurilor ce se succedau cu furia unei tornade, m-am îndreptat, ca și la eliberarea din 1957 spre casa în care locuia familia Șteț de la care să aflu cât de cât ceva.

Cu inima strânsă mă opresc în fața porții și bat, bat cam mult având în vedere ora matinală.

La un moment dat poarta se deschide și apare bătrânul domn Șteț, care mă recunoaște fără prea multă greutate.

Întreb în mod ierarhic despre mama și sora mea, dacă mai trăiesc și ce fac . . .

- "Sunt bine amândouă ".

- "Dar Valerica ?" . . . am întrebat în șoaptă cu vocea pierdută în inima-mi strânsă.

Îmi răspunde, după o scurtă ezitare, nebănuind impactul ce-l vor avea cuvintele lui :

- "E căsătorită și are un copil".

Un întuneric brusc s-a lăsat în jur. Pământul îmi alerga nebunește de sub picioare, iar eu abia ținându-mi echilibrul, fără să mai spun nimic, mi-am continuat drumul.

Totul se prăbușise. Emoția marelui eveniment al eliberării din închisoare, ce trebuia să fie bucurie, s-a transformat în durere.

- "Ce să fac ? Să-mi continui drumul sau să mă întorc, căutând alte cărări ? "

Dar mama ? . . . Chipul ei mi-a apărut aeeva. Mama care suferise atâta de-a lungul anilor și care aștepta minunea reîntoarcerii mele ? . . .

Ea nu-și pierduse speranța. Pentru ea merita să mă reîntorc.

Aproape fără să-mi dau seama am ajuns în fața casei.

Trebuia să-mi compun o mască spre a o înșela, să citească pe fața mea doar bucuria revederii.

Descizând poarta o văd în curte, harnică de dimineață.

Nu știi cum a zburat în brațele mele . . . apoi sora mea la fel.

Plângeam în hohote toți trei. Timpul și-a oprit tic-tacul.

Încet, încet lacrimile s-au mai potolit făcând loc surâsului și fericirii.

- "Dragul mamei, drag . . . "

Mama, schimbându-se la față, știind ce rană mare îmi produce, îmi spune cu toată delicatetea :

- "Dragul mamei, Valerica s-a căsătorit . Are deja un copil. Se auzise că ai murit. Așa știam toți. Ea, după ani de așteptare, n-a mai putut rezista insistențelor familiei de a-și face un rost în viață . . .

Am dat doar din cap că înțeleg . . .

— "Să lăsăm, mamă, toate celelalte și să ne bucurăm de întoarcerea mea".

- "Să-ți rostesc, mamă, o scrisoare pe care ți-am scris-o în gând cu câtva timp în urmă, pentru momentul pe care-l trăim acuma :

. . . .

"Pentru tot ce-a fost odată
cântec, basm și leagăn dus pe aripe de fluturi,
mamă, azi poem de flori să scuturi
ți-am adus din zarea-nsângerată.
Vin de departe, mamă, din țara de departe,
din greu de ani, de viscole și moarte.

Nu plânge . . .

Florile nu-s flori de sânge,
ci flori de măr , îngemănate-n rouă ;
sunt pentru mâinile tale amândouă
ce-au ridicat odată un prunc spre aurori.
Sunt pentru ochii tăi , ce luminau culori
când îmi vorbeai de Maica Preacurată.
Vin de departe, mamă, din zarea-nsângerată
să-ți străjuiesc cărările cu flori !"

Sighet, 7 martie 2000

Aurel Vișovan.

Postfață.

Drama trăită de Aurel Vișovan prin temnițele comuniste în cei 16 ani, n-are nimic politic în ea.

Nu se simte izul nici unei tendințe de mărire lumească, de stăpânire materială. Nu-i o luptă pentru putere.

Lipsesc orgoliile și ambițiile meschine.

Atât Aurel Vișovan cât și bravii lui camarazi traversând această zonă de întuneric a istoriei și-au înălțat sufletele, perfecționându-se mereu până la limita de sus ce a fost lăsată de Dumnezeu ființelor umane.

Prin ruga neîntreruptă au păstrat legătura cu Hristos, de unde au sorbit lumina, căldura și forța rezistenței.

Pe cerul țării noastre - ba chiar și-al lumii întregi - aceștia sunt aștri vii ce luminează, ce dau căldură și viață.

Prin acești eroi se revarsă harul lui Dumnezeu asupra lumii.

Aceștia-s martirii secolului 20 !

Aceștia-s urmașii martirilor din primele secole creștine!

Ei au știut ce vor și și-au dus crucea până la capăt, indiferent dacă au pierit prin închisori sau au supraviețuit cruntei ierni comuniste.

Ridică-ți, popor român, ochii spre cer și atunci n-ai să mai confunzi **umilința** (care este cea mai mare virtute) cu **lașitatea** (care este egală cu trădarea) . . .

Constanța, 13 iunie 2000

Gheorghe Andreica